

FEITENRELAAS | KUNST VAN LEZEN <

Januari 2019

INHOUD

1. Inleiding	3
2. Doelstellingen en resultaten Actielijn 3 Tel mee met Taal	5
2.1 BoekStart voor baby's, doelstelling 3a	7
2.2 BoekStart in de kinderopvang, doelstelling 3b	10
2.3 De Bibliotheek op school primair onderwijs (PO) - basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs, doelstelling 3c	15
2.4 De Bibliotheek op school voortgezet onderwijs (vo, met name in het vmbo)	20
2.5 Lezen voor de Lijst, met name gericht op havo/vwo	22
2.6 De Bibliotheek op school mbo	25
2.7 De Bibliotheek op school Pabo	27
2.8 (Strategische) Netwerken leesbevordering (indicator 3.9)	29
2.9 Andere indicatoren Actielijn 3	31
3. Actielijn 4A	33
3.1 Inleiding	33
3.2 Organisatie 4A	34
3.3 Onderzoek als basis voor beleid	35
3.4 Werkwijze nader toegelicht	36
3.5 Concrete projecten 4A in 2016 tot en met 2018	36
3.6 Ouderbetrokkenheid van laagtaalvaardige ouders binnen de Bibliotheek op school vmbo	41

COLOFON

Opdrachtgever

Kunst van Lezen

Tekst

Adriaan Langendonk, programmacoördinator Kunst van Lezen
Gerlien van Dalen, directeur Stichting Lezen

Vormgeving

Ingrid de Jong, Cubiss

Januari 2019

1. INLEIDING

Tel mee met Taal is gestart in januari 2016 en loopt door tot en met december 2019. In 2018 is door de minister van OCW besloten dat 2019 een overgangsjaar zou worden¹. In het najaar van 2017 is het programma de eerste keer geëvalueerd, begin 2019 volgt de eindevaluatie. De tussenevaluatie heeft geresulteerd in een brief (d.d. 24 november 2017) van de minister² van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, die medeondertekend is door de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De brief is gebaseerd op de evaluatierapportages³ van de vijf actielijnen van Tel mee met Taal die samengesteld zijn door onderzoeksbureau Ecorys i.s.m. het Verwey-Jonker Instituut.

Penvoerder Stichting Lezen en mede-uitvoerder de Koninklijke Bibliotheek (KB) zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de twee actielijnen rond preventie: Actielijnen 3 en 4A. In Actielijn 3 is vastgelegd wat het reguliere programma Kunst van Lezen zal moeten bereiken, terwijl in 4A afspraken zijn gemaakt over hoe laagtaalvaardige gezinnen via experimenten beter in aanraking kunnen komen met leesbevorderingsactiviteiten waardoor hun leesmotivatie en -vaardigheid toenemen⁴. De eindevaluatie wordt eveneens uitgevoerd door Ecorys (o.a. Actielijn 3) en het Verwey-Jonker Instituut (o.a. Actielijn 4A).

Dit nieuwe *Feitenrelaas Kunst van Lezen 2018* is een vervolg op het *Feitenrelaas Kunst van Lezen 2016-2017*⁵ dat eind juni 2017 aan Ecorys en het Verwey-Jonker Instituut gestuurd is. In dit nieuwe feitenrelaas wordt vooral ingegaan op nieuwe resultaten en inzichten van de laatste anderhalf jaar. Het eerste feitenrelaas zal dan ook eveneens dienen als onderlegger voor de eindevaluatie.

Kunst van Lezen bestaat sinds 2008. Na een eerste periode van vier jaar is het programma twee keer verlengd, eerst van 2012 tot en met 2015, en vanaf 2016⁶ tot en met 2018 als onderdeel van het Actieprogramma Tel mee met Taal. De eerste periode Kunst van Lezen (2008-2011) kenmerkte zich door opbouw en invulling van de vier programmalijnen die het ministerie had aangegeven: BoekStart, de Bibliotheek op de basisschool, de cultureel-historische canon en netwerken. De tweede periode (2012-2015) werd gekenmerkt door implementatie en verankering van de programmalijnen BoekStart, de Bibliotheek op school en (strategische) leesbevorderingsnetwerken. Binnen de programmalijnen BoekStart en de Bibliotheek op school ligt de focus op een bouwstenenaanpak die gebaseerd is op aantoonbare succesfactoren van leesbevordering. Voor het feitenrelaas najaar 2014 en het evaluatierapport over de tweede periode kunt u de website van Kunst van Lezen raadplegen. In de eerste periode is het programma drie keer geëvalueerd door Sardes. Deze rapporten zijn eveneens op de site terug te vinden.

In het feitenrelaas 2017 (zie aldaar) wordt allereerst ingegaan op de opbouw van het programma. Dat zullen we in dit feitenrelaas niet herhalen. Uiteraard worden hieronder de resultaten in Actielijn 3 en Actielijn 4A opnieuw toegelicht aan de hand van de vastgelegde indicatoren. Ook dit feitenrelaas kent veel onderliggende stukken die in de vorm van bijlagen worden meegestuurd. Deze zijn voornamelijk aanvullend op de bijlagen die in het feitenrelaas juni 2017 zijn vermeld. Als er in de bijlagen niets is gewijzigd worden deze in de meeste gevallen niet opnieuw meegestuurd en wordt verwezen naar bijlagen uit 2017.

1 - <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/03/26/kamerbrief-over-voortgang-actieprogramma-tel-mee-met-taal>

2 - <http://www.steunpuntbasisvaardigheden.nl/wp-content/uploads/2017/11/kamerbrief-over-voortgang-actieprogramma-tel-mee-met-taal.pdf>

3 - <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/11/06/monitor-actieprogramma-tel-mee-met-taal-2016-2018-tussenrapportage-2017>

4 - Zie aanvraag Kunst van Lezen 2016-2018, bijlage 1. Voor het transitiejaar 2019 is een aanvullende aanvraag opgesteld, bijlage 2.

5 - Feitenrelaas juni 2017, bijlage 3 en via https://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemid=1232.

6 - Zie jaarverslag 2017 Kunst van Lezen, via: <https://www.lezen.nl/nl/publicaties/jaarverslag-2017>

Bijlagen die sinds 2017 zijn geactualiseerd worden wel opnieuw meegestuurd. Naast bijlagen met toelichting op programmaonderdelen zijn er in juni 2017 ook twee bijlagen met een toelichting op onderzoek en monitoring van het programma Kunst van Lezen aan dat feitenrelaas toegevoegd (zie de bijlagen 4 en 5 in het feitenrelaas juni 2017).

Voor de opbouw van het programma, de toelichting op de doorgaande leeslijn, pijlers Kunst van Lezen en de onderliggende bouwstenen van de programmaonderdelen BoekStart en de Bibliotheek op school, wordt verwezen naar hoofdstuk 2 (pagina 3 tot en met 5) van het Feitenrelaas 2016-2017.

Adriaan Langendonk, januari 2019

2. DOELSTELLINGEN EN RESULTATEN ACTIELIJN 3 TEL MEE MET TAAL

Met het ministerie zijn afspraken gemaakt waar Kunst van Lezen qua bereik aan het eind van 2018 zou moeten staan. Allereerst betreft dit het bereiken van de vastgestelde hoofddoelstelling.

Hoofddoelstelling preventie Tel mee met Taal:

Deze hoofddoelstelling is gehaald, ruim 1 miljoen kinderen werden eind 2018 bereikt met leesbevorderingsactiviteiten.

Op basis van o.a. de BOP-metingen⁷ VVE en educatieve dienstverlening primair onderwijs is bekend dat eind december 2018 ruim 840.000 kinderen in de leeftijdsgroep 0-12 bereikt worden met BoekStart en de Bibliotheek op school. De overige 160.000 kinderen (zelfs meer, er worden totaal tegen de 1.029.000 kinderen bereikt) worden bereikt via andere (vergelijkbare) leesbevorderingsprogramma's van bibliotheken die niet meedoen aan Boekstart of de Bibliotheek op school.

Overige educatieve dienstverlening voor kinderen van 0-4 jaar

In Utrecht worden circa 6.750 kinderen op 150 kinderopvanglocaties bereikt met het (leesbevorderings)programma Spelenderwijs (zie pagina 10 voor een toelichting). Verder zijn er momenteel geen andere programma's gevonden die vergelijkbaar zijn met BoekStart in de kinderopvang.

Overige educatieve dienstverlening voor kinderen van 4-12 jaar

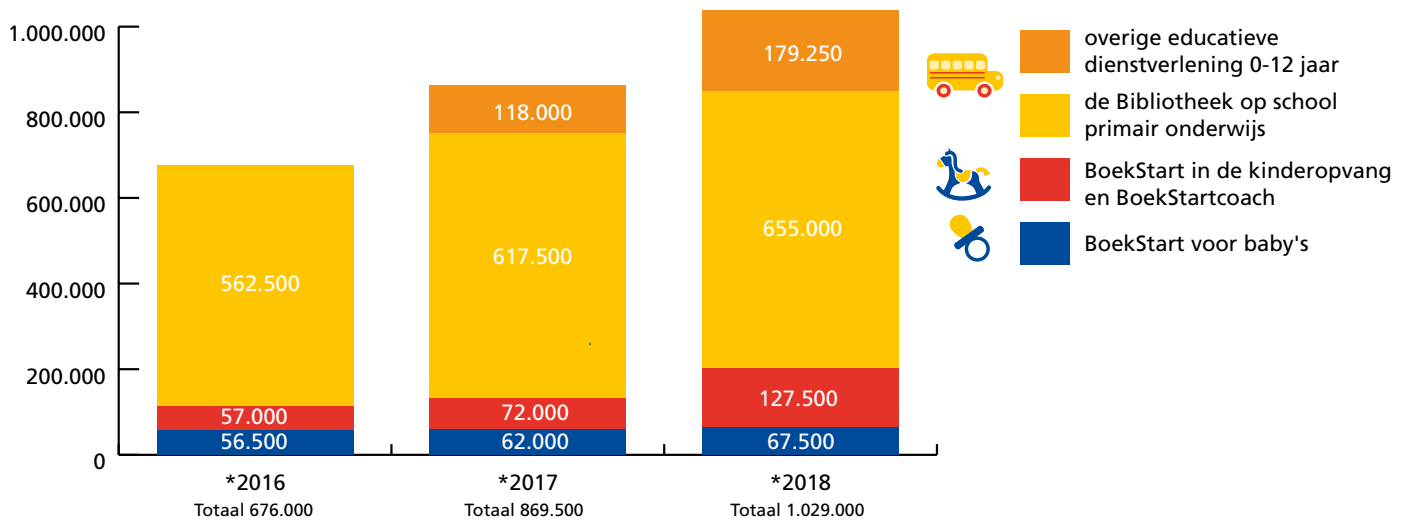
Bij de 19 basisbibliotheken die niet of maar op enkele locaties (Emmen en Amsterdam) meedoen met de aanpak de Bibliotheek op school primair onderwijs, zijn met een groot aantal basisscholen wel overeenkomsten gesloten rond educatieve dienstverlening op het terrein van leesbevordering. Ongeveer 172.500 leerlingen op 780 reguliere basisscholen worden hiermee bereikt.

De stand van zaken eind 2018 ziet er in de tabel als volgt uit:

Bereik 2018 programma 0-12 jaar	Aantal deelnemende basisbibliotheken	% van aantal basisbibliotheken (147)	Aantal bereikte kinderen*
BoekStart voor baby's	146	99,3%	67.500
BoekStart in de kinderopvang	118	80,3%	97.250
BoekStartcoach	56 (op 78 consultatiebureaus)	38,1%	30.000
Overige educatieve dienstverlening kinderopvang	1	0,7%	6.750
de Bibliotheek op school primair onderwijs	128	87,1%	655.000
Overige educatieve dienstverlening basisonderwijs	19	12,9%	172.500
Totaal			1.029.000

* afgerond op veelvoud van 250

7 - BOP staat voor Bibliotheekonderzoeksplatform (<https://bop.bibliotheek.nl/>). Het is het platform voor onderzoek en gegevensverzameling onder de openbare bibliotheken in Nederland. BOP is de centrale plek voor het uitzetten van bibliotheekonderzoeken en de publicatie van resultaten waartoe iedere bibliotheek toegang heeft. Naast lokale rapportages is er van ieder onderzoek een landelijke rapportage.

Basisbibliotheken nader bekeken

Volgens de KB, die de onderzoeken in het kader van het Bibliotheekonderzoekplatform (BOP) uitvoert, zijn er eind 2018 147 basisbibliotheken die relevant zijn voor deelname aan de programma's van Kunst van Lezen.

Toelichting inventarisatie

Na betrouwbare inventarisaties via het BOP van deelnamecijfers aan educatieve programma's, gericht op de doelgroep 0-18 jaar (kinderopvang, basisonderwijs en voortgezet onderwijs), bleek het aantal deelnemende bibliotheken, kinderopvanglocaties en scholen anders te liggen (soms lager, soms hoger) dan voor 2016 is aangenomen op basis van toenmalige inventarisaties die minder betrouwbaar zijn gebleken. In november 2016 (voor wat betreft het basisonderwijs) en najaar 2018 (voor wat betreft de kinderopvang) is dit aan het ministerie van OCW duidelijk gemaakt. Besloten is vanaf 2016 (basisonderwijs), 2017 (voortgezet onderwijs) en 2018 (kinderopvang) de via de BOP vastgestelde aantallen steeds als uitgangspunt voor inventarisaties te hanteren.

Op basis van de hoofddoelstelling is een aantal afgeleide bereikdoelstellingen geformuleerd voor zowel Actielijn 3 als 4A. Hieronder worden ze puntsgewijs beschreven. In het actieplan zijn per programmalijn doelstellingen verwoord die eind 2018 bereikt zouden moeten worden. Hieronder wordt verantwoord in hoeverre deze doelstellingen verwezenlijkt worden.

Op de volgende pagina's zijn per programmalijn grafieken en tabellen opgenomen om aan te geven hoe de programmalijnen zich kwantitatief hebben ontwikkeld volgens de vastgestelde indicatoren. Voor meer achtergrondinformatie wordt verwezen naar websitepagina's van Kunst van Lezen met alle relevante documenten per programmalijn.

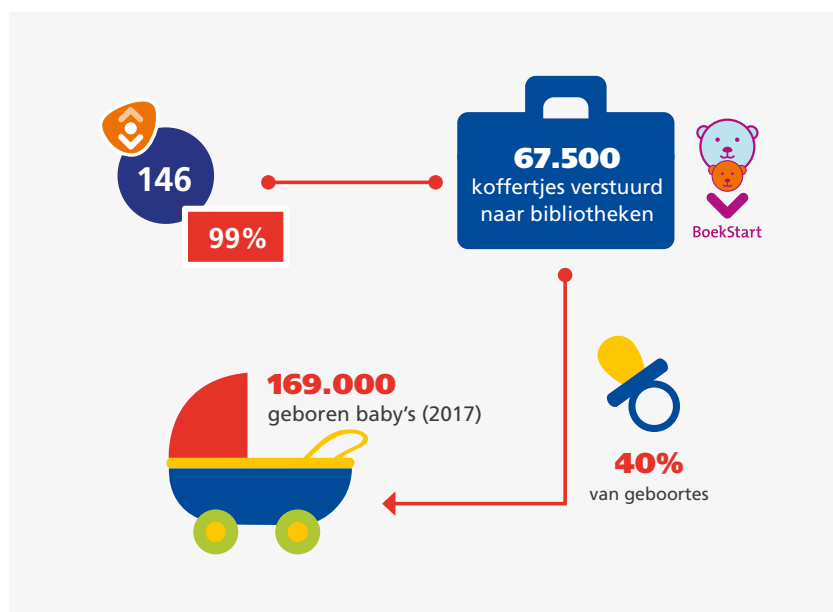
2.1 BoekStart voor baby's, doelstelling 3a

Eind 2018 is in alle basisbibliotheken het programma BoekStart⁸ ingevoerd; eind 2018 wordt 100% van de ouders met pasgeboren baby's geïnformeerd en wordt 55% van de Nederlandse baby's via hun ouders actief bereikt.

BOEKSTART

Samen een boekje lezen – plaatjes aanwijzen en verhaaltjes vertellen – versterkt de band tussen ouder en baby. En kinderen die als baby al zijn voorgelezen, zijn later beter in taal. Je kunt dus niet vroeg genoeg beginnen met voorlezen. Vanuit deze gedachte is BoekStart ontstaan: een programma dat kinderen van 0 tot 4 jaar en hun ouders van boeken laat genieten.

Om lezen met baby's te stimuleren heeft BoekStart een koffertje ontwikkeld dat twee boekjes plus informatiemateriaal over voorlezen aan baby's bevat. Als de baby ongeveer 3 maanden is, krijgen ouders van de gemeente of via het consultatiebureau een brief met een waardebon om het BoekStartkoffertje in de plaatselijke Bibliotheek op te halen. De baby wordt dan ingeschreven als lid, de ouders worden rondgeleid in de BoekStarthoek. Bibliotheken worden gestimuleerd regelmatig BoekStartbijeenkomsten te organiseren om ouders met baby's te verbinden aan de Bibliotheek.

Bereik doelstelling 3a

In december 2018 doet 99,3% van alle basisbibliotheken mee aan BoekStart voor baby's (146 van de 147 basisbibliotheken). Alleen Bibliotheek Nieuwegein doet niet mee (indicator 3.1)⁹. Ook doen vrijwel alle 776 bemande vestigingen¹⁰ mee die tenminste 15 uur per week open zijn. In 2018 zijn circa 67.500 koffertjes verzonden naar Bibliotheken (indicator 3.2b¹¹). Dat is 40% van de 169.000¹² in Nederland geboren baby's in 2017. De andere 15% (25.000) van de ouders van baby's die eind 2018 via BoekStart actief bereikt wordt, loopt via Boekstart in de kinderopvang en de BoekStartcoach.

8 - http://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemid=912

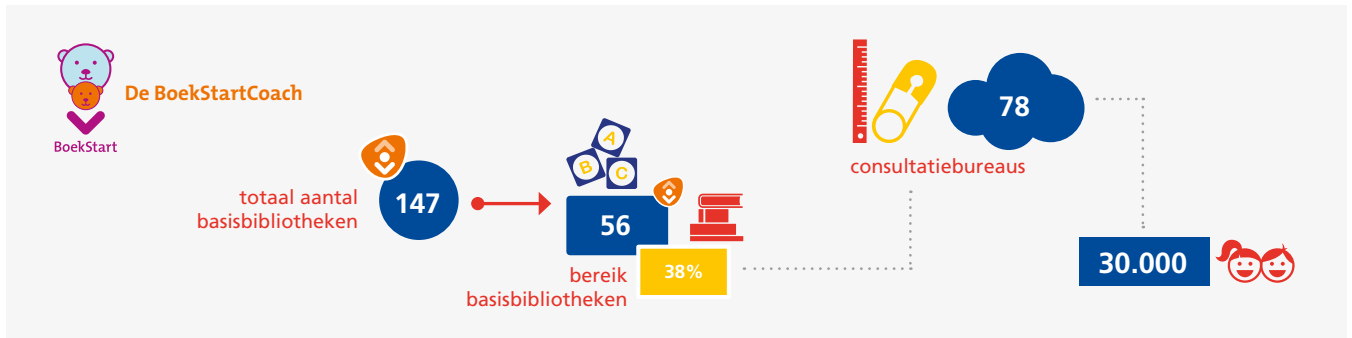
9 - Administratie Stichting Lezen

10 - <https://www.bibliotheekinzicht.nl/kern-en-basisgegevens/de-bibliotheekorganisatie/aantal-bibliotheeklocaties>

11 - Opgave logistieke partner Buro Extern

12 - [http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?vw=t&dm=snl&pa=37422ned&d1=0,4-5,7,9,11,13,17,26,35,40-41&d2=0,10,20,30,40,\(l-4\)-l&hd=090218-0953&hdr=g1&stb=t](http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?vw=t&dm=snl&pa=37422ned&d1=0,4-5,7,9,11,13,17,26,35,40-41&d2=0,10,20,30,40,(l-4)-l&hd=090218-0953&hdr=g1&stb=t)

Binnen de kinderopvang worden ouders (van baby's) indirect bereikt via pedagogisch medewerkers. Verder werden er in 2018 naar schatting minimaal 30.000 ouders actief aangesproken op het consultatiebureau door de Boekstartcoach (zie verder het hoofdstuk over actielijn 4A). Het gaat om 50.000¹³ ouders van kinderen van 0 tot 4 jaar, lastig is aan te geven hoeveel baby's daarbij zijn. De Boekstartcoaches waren in 2018 wekelijks aanwezig op 78 consultatiebureaus vanuit ruim 56 basisbibliotheken¹⁴. Dit aantal gaat in 2019 verder groeien is de verwachting.

Cijfers over het aantal verstuurde brieven vanuit gemeenten dan wel het aantal uitgedeelde waardebonnen binnen consultatiebureaus, zijn niet te achterhalen. De reden daarvoor is dat dit soort gegevens bij gemeenten en consultatiebureaus over het algemeen niet worden bijgehouden. Vanwege de strengere eisen in het kader van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) is verzameling en bekendmaking van dit soort gegevensuitwisseling sinds 25 mei 2018 verder aan banden gelegd.

Mijlpaalkaarten, groeiboekje, groeiapp en social media rond BoekStart

Om alle ouders in Nederland toch te informeren over het belang van een vroege start met voorlezen is samenwerking gezocht met consultatiebureaus. In 2017 en in 2018 werden vrijwel alle ouders met pasgeboren baby's geïnformeerd via redactionele aandacht en twee ingestoken BoekStart mijlpaalkaarten in het door consultatiebureaus uitgedeelde groeiboekjes (indicator 3.2a¹⁵). Ook krijgt BoekStart aandacht in de Groeiapp: ouders ontvangen op vaste momenten berichtjes over voorlezen en het ophalen van het koffertje.

Online communicatie BoekStart

De inzet van online communicatiemiddelen voor BoekStart is gericht op twee soorten doelgroepen: enerzijds ouders en verzorgers (met een baby, dreumes of peuter), anderzijds professionals (in de bibliotheek, jeugdgezondheidszorg en kinderopvang). In 2018 zijn vier digitale ouderbrochures verschenen onder de titel BoekStart voor jou! De BoekStart Nieuwsbrief is zes keer verschenen; er zijn ruim 3.000 abonnees.

Online 2018

- Facebook @BoekStartNL 13.500 likes
- Instagram @BoekStart 4.300 volgers
- Twitter @BoekStart 4.050 volgers
- Boekstart.nl 110.000 bezoeken/77.000 bezoekers
- BoekStartPro.nl 17.500 bezoeken/9.500 bezoekers

13 - Uitgangspunt is 78 consultatiebureaus die 45 weken per jaar open zijn. De Boekstartcoaches spreken gemiddeld 15 ouders per week. Dit aantal, vermenigvuldigd het aantal weken per jaar en aantal ouders per week levert meer dan 52.500 gesprekken op jaarbasis op. Omdat een aantal pas eind 2018 is begonnen schatten we in dat het om 30.000 gesprekken in 2018 is gegaan.

14 - Administratie Stichting Lezen

15 - Oplage groeiboekje is 165.000 exemplaren in 2018, aan circa 97% van de ouders van Nederlandse baby's wordt dit boekje uitgereikt

Zicht op bereik laagtaalvaardige ouders via BoekStart

Betreft Indicator 3.7 - *In hoeverre zijn bij BoekStart en de Bibliotheek op school laagtaalvaardige doelgroepen bereikt?* en 3.8 - *In hoeverre zijn met BoekStart de doelgroepen met een lage SES bereikt?*

Voor wat betreft indicator 3.8 verwijzen we naar het Feitenrelaas 2016-2017 (pagina 8 tot en met 11). Op deze pagina's wordt verslag gedaan van het onderzoek naar bereik van BoekStart onder ouders met een lage SES. Het rapport kan als volgt kort worden samengevat:

61% van alle Nederlandse ouders is bekend met het BoekStartkoffertje, zo blijkt uit dit onderzoek. Ouders met een lage sociaaleconomische status (SES) zijn hier iets minder vaak bekend mee dan ouders met een gemiddelde of hoge SES. Wanneer zij het koffertje echter wél kennen, halen zij dit bijna net zo vaak op als de overige ouders (in 7 van de 10 gevallen).

En wie het BoekStartkoffertje ophaalt, is hier nagenoeg altijd – in 98% van de gevallen – (zeer of volkomen) tevreden over. Ook worden de boekjes uit het koffertje veelvuldig gebruikt: ouders lezen eruit voor (78%), geven ze aan hun kind (56%) en/of laten hun kind de boekjes zelf pakken (53%).

Bijna een kwart (22%) van de ouders geeft aan eerder te zijn begonnen met voorlezen door BoekStart. Vooral ouders met een lage SES worden beïnvloed: 63% van deze ouders geeft aan dat hun houding ten aanzien van voorlezen en/of hun voorleesgedrag door BoekStart is veranderd. Onder de ouders met een gemiddelde of hoge SES is dit effect minder maar nog steeds aanzienlijk: respectievelijk 49% en 41%.

In het vorige feitenrelaas is aangekondigd dat dit onderzoek in het najaar van 2017 zou worden aangevuld met een kwalitatieve verdieping. Dat is ook gebeurd. Vijf doelgroepouders zijn hierbij nader ondervraagd over het BoekStartkoffertje en hun specifieke ondersteuningsbehoeften. In januari 2018 is het uitgebreidere definitieve rapport verschenen¹⁶. De interviews met de doelgroepouders worden weergegeven in een lichtgrijs kader en zijn voorzien van een icoon.

16 - https://www.lezen.nl/sites/default/files/Het%20BoekStartkoffertje_bekendheid%2Cbereik%20en%20waardering%20%28online%29.pdf

Ouders hebben verschillende redenen om voor te lezen

Ouders hebben verschillende redenen om voor te lezen aan hun kinderen, zo komt ook uit de interviews naar voren. Ten eerste noemen de vijf geïnterviewde ouders dat hun kinderen het erg leuk vinden om voorgelezen te worden. Dat merken ze aan de fysieke reacties van het kind tijdens het voorlezen, maar – als kinderen iets ouder zijn – ook aan dat ze vragen om voorgelezen te worden door met een boekje bij vader of moeder te komen.

“Ze zijn heel enthousiast, altijd. Dat merk je aan de wil om het boekje vast te pakken. En toen ze ouder waren gingen ze woordjes noemen en bladzijdes omslaan.”

“Het is een straf als we niet voorlezen. Ze vinden het echt niet grappig als we het niet doen.”

“De jongste (2 jaar) vraagt vaak of ik wil voorlezen, dan komt hij aanzetten met een boekje.”

2.2 BoekStart in de kinderopvang, doelstelling 3b

Eind 2018 voert 85% van de basisbibliotheken BoekStart in de kinderopvang uit, waaraan 45% van de kinderopvanginstellingen in hun werkgebied deelneemt.

BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG

BoekStart in de kinderopvang is opgezet om pedagogisch medewerkers en kinderen in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen te stimuleren meer voor te lezen en zelf boekjes te lezen. Binnen BoekStart in de kinderopvang zijn vijf elementen van belang:

- In samenwerking met de Bibliotheek wordt gezorgd voor een aantrekkelijke leesplek in de kinderopvang en wordt een startcollectie geschikte boekjes opgebouwd;
- De deskundigheid van pedagogisch medewerkers wordt verhoogd;
- Ouders worden erbij betrokken, zodat er thuis ook meer voorgelezen wordt en zij bekend raken met de mogelijkheden van de Bibliotheek;
- Door het opnemen van een voorleesplan (via leesplan.nl) in het beleid krijgt voorlezen een vaste plek in de kinderopvang;
- Er wordt samengewerkt met partners in een leesbevorderingsnetwerk; behalve aan de Bibliotheek valt te denken aan jeugdgezondheidszorg en gemeente.

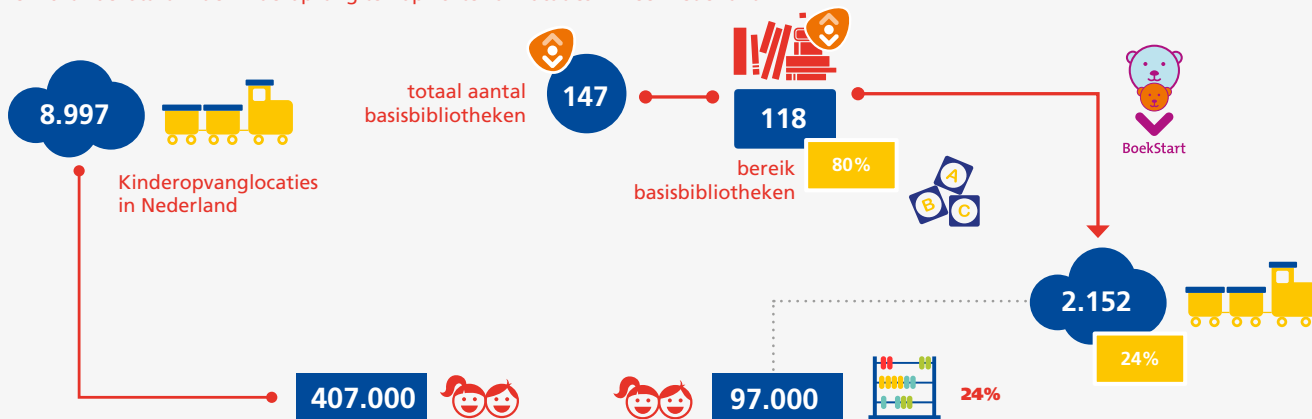
Bereik doelstelling 3b

In de zomer van 2018 is de inventarisatie van de bereikcijfers via Het Bibliotheekonderzoeksplatform (BOP) sterk verbeterd in vergelijking met de jaren daarvoor. Naar nu blijkt is het aantal deelnemende basisbibliotheken te hoog ingeschat in 2017. Uit BOP VVE 2018 blijkt dat er nu 118 (80,3%) van de 147 basisbibliotheken meedoen aan Boekstart in de kinderopvang. Dit aantal blijft dus een kleine 5% achter bij de verwachting voor eind 2018. In eerdere berekeningen werden sommige basisbibliotheken die al gefuseerd waren ten onrechte nog als losse basisbibliotheken meegeteld, terwijl het totaal aantal basisbibliotheken wel naar beneden werd bijgesteld. Daardoor werd er een te optimistische stand van zaken voorgespiegeld. Hetzelfde is eerder in 2016

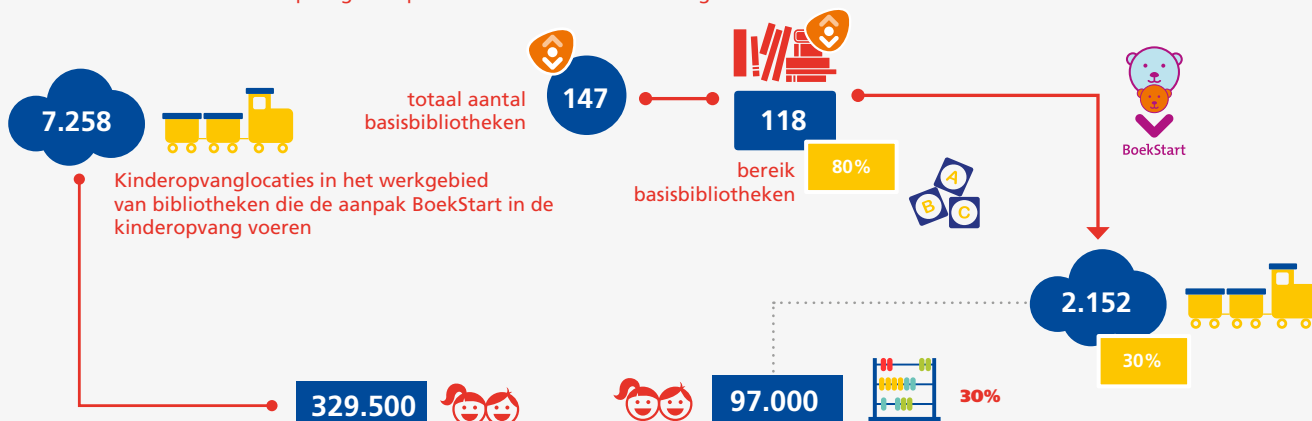
gebeurd bij de Bibliotheek op school. Alleen zat daar de inventarisatiefout in het aantal deelnemende scholen. Dit is eind 2016 naar beneden bijgesteld op basis van de BOP-tellingen. Sindsdien is 2016 het basisjaar geworden voor de Bibliotheek op school po. Dat is 2018 voor de cijfers m.b.t. deelname aan BoekStart in de kinderopvang.

Het goede nieuws is echter dat de laatste verbeterde BOP-rapportage aangeeft dat het aantal deelnemende kinderopvanglocaties harder gestegen is dan we hadden verwacht op basis van het gemelde aantal in 2017. Niet alle bibliotheken hebben in 2017 aangegeven wanneer er nieuwe locaties gingen meedoen. Uit de laatste BOP-meting worden die deelnemende locaties wel door de bibliotheken gemeld. Daarom kunnen we nu voor het eerst ook het aantal deelnemende kinderopvanglocaties in werkgebieden van basisbibliotheken met BoekStart in de kinderopvang aangeven. Ook is voor het eerst bekend hoeveel locaties totaal in de werkgebieden van basisbibliotheken aanwezig zijn. Dat zijn er namelijk 7.284. Voor het jaar 2018 konden deze werkgebiedcijfers niet exact gegeven worden, er was wel een streefpercentage van 45% deelname Boekstart in de kinderopvang ten opzichte van het totaal aantal locaties in de indicatoren opgenomen. Op basis van de laatste BOP-meting is dit percentage nu vastgesteld op 30% eind 2018.

Overzicht BoekStart in de kinderopvang ten opzichte van locaties in heel Nederland

Overzicht BoekStart in de kinderopvang ten opzichte van locaties in het werkgebied van deelnemende bibliotheken

Bereik locaties en kinderen

De bibliotheken bedienden 2.152 locaties kinderopvang met BoekStart in de kinderopvang (indicator 3.b). Vanwege de Wet harmonisatie kinderopvang en peuterspeelzaalwerk die op 1 januari 2018 inging, bestaat er geen onderscheid meer tussen kinderdagverblijven en peuterspeelzalen¹⁷. In april 2018 zijn er 8.997

kinderopvanginstellingen met dagopvang¹⁸. Via BoekStart in de kinderopvang bereiken we op de 2.152 locaties eind 2018 rond de 97.000 kinderen van het totaal van bijna 407.000 kinderen van 0 tot 4 in de dagopvang in Nederland¹⁹. Dit is een bereikpercentage van 23,9%. Wanneer we het relateren aan het werkgebied van de 118 basisbibliotheken die met BoekStart in de kinderopvang werken, ligt het percentage op ongeveer 30% (op de 7.258 locaties in de werkgebieden van bibliotheken zijn ongeveer 329.500 kinderen aanwezig).

BoekStart kent sinds 2011 een stimuleringsregeling waarbij bibliotheken bij Kunst van Lezen een bedrag kunnen aanvragen om de leesomgeving en de expertise binnen de kinderopvanglocaties te verbeteren. Kunst van Lezen dringt er bij de betrokken bibliotheken op aan dat de gemeente in samenwerking met de kinderopvang het aantal door Kunst van Lezen ondersteunde kinderopvanginstellingen matcht, zodat de groei sneller gaat. In bijvoorbeeld Alphen aan de Rijn en Zoetermeer heeft de gemeente zich sterk gemaakt om zoveel mogelijk kinderopvanglocaties te ondersteunen zodat BoekStart breed kon worden ingevoerd. Sinds 2016 kent Kunst van Lezen ook een stimuleringsbedrag om in een gemeente BoekStart breed in te voeren. Per locatie is er een beperkt bedrag beschikbaar dat wel voldoende is om de leesomgeving te verbeteren of de pedagogisch medewerkers een cursus aan te bieden. In het najaar van 2018 is besloten extra te investeren in de kwaliteit van de voorleesconsulent vanuit de bibliotheek, zodat deze vaker en beter beslagen ten ijs bij de kinderopvang binnen komt om de pedagogisch medewerkers te ondersteunen bij hun voorleesinspanningen. Er is daarbij ook speciaal aandacht voor het meer betrekken van de ouders bij het voorlezen in de kinderopvang en thuis.

Spelenderwijs Utrecht

De Bibliotheek Utrecht en kinderopvangorganisatie Spelenderwijs Utrecht (150 locaties) werken samen aan leesbevordering voor kinderen en hun ouders. Het landelijke leesbevorderingsprogramma BoekStart in de kinderopvang wordt uitgevoerd aan de hand van zeven bouwstenen. Alle zeven bouwstenen zijn in de Utrechtse situatie terug te vinden²⁰. Zo is in de gemeente Utrecht een stevig netwerk gevormd waarin organisaties en professionals elkaar vinden, een visie delen en samenwerking op beleidsniveau en uitvoerend niveau weten te realiseren. Er liggen beleidskaders (Utrechts Taalcurriculum en het Utrechts Kwaliteitskader voor Educatie van het Jonge Kind) waarin het belang van (voor)lezen is verankerd en die leidend zijn voor alle partijen in de gemeente die het belangrijk vinden dat er aandacht is voor (prenten)boeken, lezen en het belang van goed voorlezen. De peutercentra van Spelenderwijs Utrecht beschikken over een goede en aantrekkelijke leesomgeving en prentenboekencollectie; alle locaties zijn geëvalueerd aan de hand van een aantal instrumenten uit landelijke producten van BoekStart. Opvallend is dat in de gemeente Utrecht met leesbevorderingsactiviteiten in de kinderopvang relatief veel (ouders van) kinderen met een VE-indicatie worden bereikt. Het bereik van zogenoemde doelgroepkinderen is in de gemeente Utrecht de laatste jaren gestegen tot bijna 90% en dat is volgens de gemeente ook het maximale bereik.

18 - <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2018/06/25/cijfers-kinderopvang-eerste-kwartaal-2018> (aantal instellingen dagopvang onder hoofdstuk 4).

19 - <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/20214NED/table?dl=11D95> Via deze link wordt vermeld dat er 406.740 kinderen van 0 tot 4 jaar in de dagopvang (opvang kindercentrum) zitten in 2017.

20 - Kunst van Lezen heeft in 2018 opdracht gegeven de leesbevorderingsaanpak bij de kinderopvang Spelenderwijs te laten beschrijven, zodat bepaalde elementen toepasbaar zijn bij BoekStart kinderopvang in Nederland: zie bijlage 4

Monitor BoekStart in de kinderopvang²¹

De monitor heeft als voornaamste doel de voorleesomgeving en het gedrag van de pedagogisch medewerkers rondom leesbevordering in beeld te brengen. Daarnaast levert de monitor informatie over beleid en organisatie in de kinderopvangorganisatie rondom BoekStart in de kinderopvang. De monitor voedt de dialoog tussen de kinderopvangorganisatie en de Bibliotheek met het oog op versterking van de samenwerking.

De monitor zoomt in op de elementen die centraal staan bij BoekStart in de kinderopvang. Het gaat hierbij om:

- Hoe deskundig zijn de pedagogisch medewerkers en wordt hierin geïnvesteerd?
- In welke mate wordt, in samenwerking met de Bibliotheek, gezorgd voor een aantrekkelijke leesplek in de kinderopvang?
- In welke mate wordt, in samenwerking met de Bibliotheek, een startcollectie geschikte boekjes opgebouwd?
- Heeft voorlezen een vaste plek in de kinderopvang door het opnemen van een voorleesplan in het beleid?
- Hoe ziet het leesbevorderingsnetwerk eruit? Wordt er samengewerkt met partners zoals de Bibliotheek in een leesbevorderingsnetwerk?

De monitor bestaat uit drie vragenlijsten: voor pedagogisch medewerkers, voor de voorleescoördinator en/of locatiemanager en voor de betrokken bibliotheekmedewerker (de BoekStartcoördinator, de educatief medewerker of de voorleesconsulent).

Aan de Monitor BoekStart in de kinderopvang voorjaar 2018 deden 58 bibliotheken, 603 kinderopvanglocaties en 1896 kinderopvangmedewerkers mee. De analyse treft u in de voetnoot aan via een link. De aanbevelingen aan bibliotheken en kinderopvanginstellingen op basis van deze monitorrapportage zijn als volgt:

Aanbevelingen met betrekking tot bibliotheken

1. Bijna alle bibliotheken hebben medewerkers in dienst die verantwoordelijk zijn voor BoekStart (98%), slechts 43% krijgt daarvoor specifieke uren toegekend. Zorg ervoor dat de medewerker die BoekStart in de kinderopvang in het takenpakket heeft ook expliciet daarvoor bestemde uren ter beschikking heeft, anders komt een goede, structurele samenwerking niet van de grond. In het landelijke rekenmodel wordt uitgegaan van 0,5 tot 1,0 uur per week inzet van een voorleesconsulent per kinderopvanglocatie.
2. Alle bibliotheken bieden de training Interactief voorlezen aan (90%), terwijl daar onvoldoende gebruik van wordt gemaakt, want in de peuteropvang is 31% van de medewerkers geschoold in interactief voorlezen en slechts 14% in de dagopvang. Hetzelfde geldt voor informatie over digitale prentenboeken en kinderboekenapps die door 81% van alle bibliotheken

21 - Landelijke analyse monitorresultaten 2018 BoekStart in de kinderopvang: <https://www.boekstartpro.nl/dam/bestanden/monitor/rapport-landelijke-analyse-boekstart2018-def.pdf>

gegeven wordt, terwijl 47% van de medewerkers in de peuteropvang en 62% in de dagopvang aangeeft er nooit mee te werken. Er is meer nodig dan aanbieden en informeren, dus zet in op een actief en minder vrijblijvend beleid op deze onderdelen.

3. De uitkomsten van de landelijke analyse en ook die van de Bibliotheek zelf, lenen zich goed om ook met het bibliotheekmanagement te bespreken en beleidsmatige zaken aan de orde te stellen. Breng dit onder de aandacht en ga hierover in gesprek met het management.

Aanbevelingen met betrekking tot de kinderopvang

1. Steeds meer locaties beschikken over opgeleide voorleescoördinatoren (88%) en daarvan beschikt 69% over een voorleesplan, terwijl uit de Monitor blijkt dat het hebben van een voorleesplan een cruciale factor is in het voorleesklimaat. Het advies is dan ook om ervoor te zorgen dat er in ieder geval een voorleesplan is, ook bij locaties waar geen voorleescoördinator is.
2. Bij dagopvanglocaties met een uitnodigende voorleeshoek in alle groepen, wordt significant vaker dagelijks voorgelezen en is voorlezen significant vaker een vast programmaonderdeel. Een uitnodigende voorleeshoek is dan ook van doorslaggevend belang voor het voorleesklimaat, dus maak daar een speerpunt van.
3. Pedagogisch medewerkers (pm'ers) geven vaker aan te weten hoe ze laaggeletterde ouders kunnen herkennen (48% in 2018 t.o.v. 43% in 2017). Dat is goed nieuws en het zou mooi zijn als dat percentage de komende jaren stijgt. Het advies is dan ook om meer medewerkers te trainen in het herkennen en verwijzen van laaggeletterde ouders.
4. Een grote meerderheid van pm'ers geeft aan nooit met digitale prentenboeken te werken. Uit onderzoek is bekend dat het bekijken van digitale prentenboeken zeer bevorderlijk is voor de taalontwikkeling. Zorg er daarom voor dat digitale prentenboeken in het aanbod worden opgenomen. Ga voor inspiratie eventueel in gesprek met een ervaren locatie.
5. Pm'ers in de dagopvang zijn minder geneigd dan pm'ers in de peuteropvang om ouders te stimuleren om thuis voor te lezen (19% vs. 51%). Maak alle ouders bewust van het grote belang van een levendige leescultuur in het gezin.

Bibliotheekonderzoeksplatform (BOP) VVE van de KB

Het onderzoek 'Voorschoolse educatie door openbare bibliotheken' brengt in kaart hoe de dienstverlening van openbare bibliotheken eruit ziet voor de doelgroep 0- tot 4-jarigen. Daarbij wordt specifiek aandacht geschonken aan het landelijke programma BoekStart, in zowel de variant BoekStart voor baby's als voor BoekStart in de kinderopvang. 124 van de 147 basisbibliotheken deden mee aan de BOP meting VVE in mei 2018. De rapportage daarvan (over 2017²²) is recent gepubliceerd. Met de Bibliotheken die niet hebben deelgenomen is contact opgenomen. Dat heeft geresulteerd in aanvullende gegevens die zijn verwerkt in de uitwerking van de BOP.

Tenslotte voert Stichting Lezen iedere vier jaar, in samenwerking met onderzoeksbureau Kantar Public, een stand-van-zakenonderzoek uit naar het voorleesbeleid en de voorleespraktijk van Nederlandse kinderopvanginstellingen en peuterspeelzalen. In het Feitenrelaas 2016-2017 wordt van het laatste onderzoek (eind 2016) verslag gedaan op pagina 13 en 14.

22 - <https://bop.bibliotheek.nl/dam/bestanden/landelijke-rapportage-voor--en-vroegschoolse-educatie-2017.pdf> Noot: Er is een verschil tussen BOP-cijfers (die uit mei 2018 stammen) en de in dit feitenrelaas vermelde cijfers m.b.t. deelname aan Boekstart in de kinderopvang. Deze cijfers zijn actueler en daardoor hoger dan die in mei. Er zijn inmiddels alweer twee basisbibliotheken extra gestart die locaties bedienen. Er ook zijn de niet deelnemende bibliotheken benaderd om cijfers toe te voegen. Dit resulteert in een hoger aantal deelnemende kinderopvanglocaties

2.3 De Bibliotheek op school²³ Primair Onderwijs - basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs, doelstelling 3c

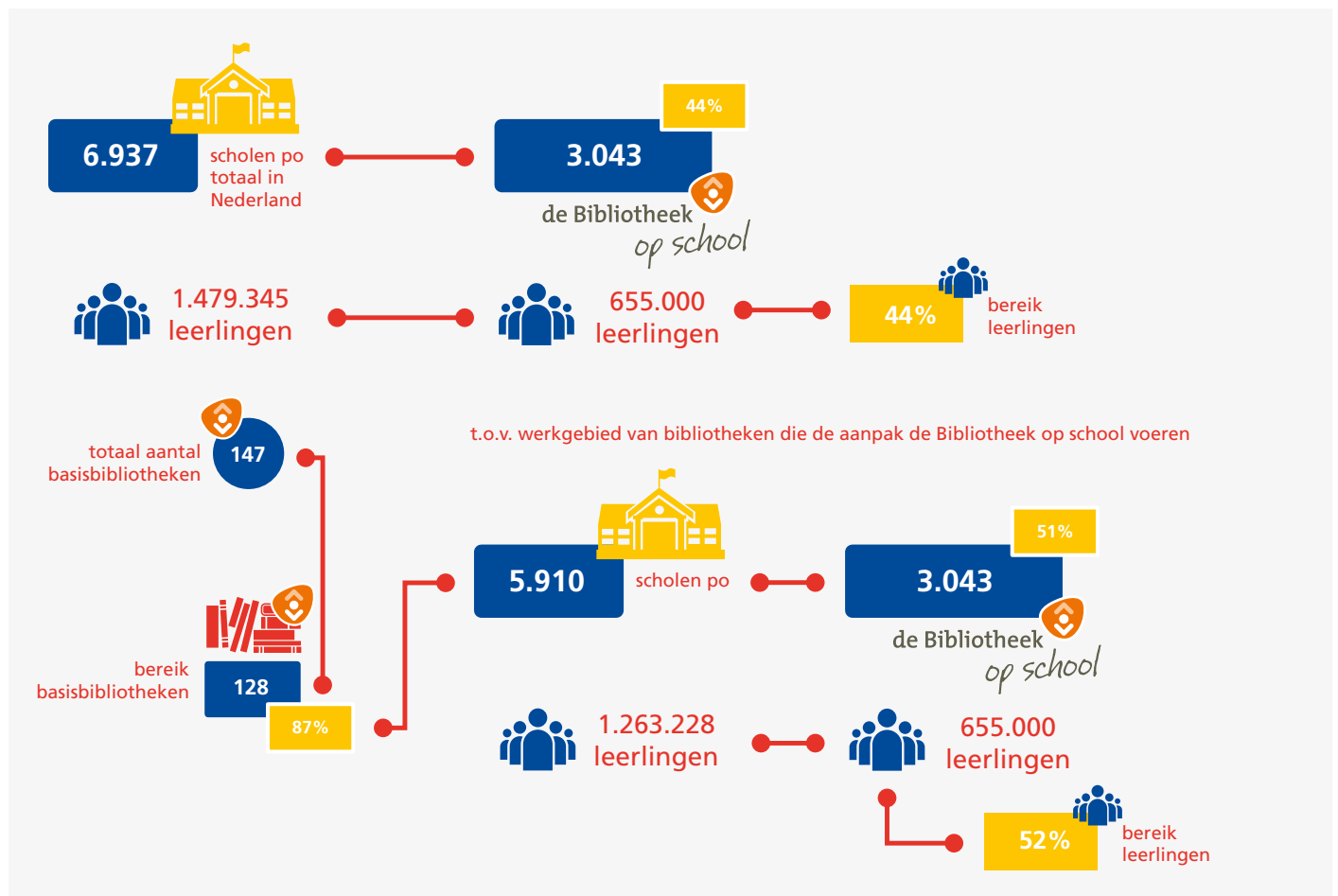
Eind 2018 is het programma de Bibliotheek op school verder uitgebreid. In het primair onderwijs bereikt 85% van de basisbibliotheken 60% van de leerlingen in hun werkgebied. In het vmbo bereikt 25% van de basisbibliotheken 25% van de leerlingen binnen hun werkgebied. In het havo/vwo bereikt 10% van de basisbibliotheken 10% van de leerlingen in hun werkgebied.

DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL

Met deze aanpak werken bibliotheken, scholen en gemeenten op strategisch niveau structureel samen aan taalontwikkeling, leesbevordering en mediawijsheid van kinderen en jongeren. Het doel is een aantoonbare kwaliteitsverbetering van het onderwijs en het stimuleren van meer lezen, op school en thuis.

Bereik doelstelling 3c (indicator 3.5 m.b.t. aantal basisbibliotheken en 3.6 m.b.t. aantal bereikte leerlingen)

Eind 2018 wordt het percentage (85%) van het aantal te bereiken basisbibliotheken die de Bibliotheek op school primair onderwijs uitvoeren gehaald met 128 van de 147 basisbibliotheken die meedoen (87,1%). Basis van de inventarisatie is het Bibliotheekonderzoekplatform (BOP) van de KB, dat diverse onderzoeken uitvoert, waaronder een onderzoek naar de educatieve dienstverlening in het primair onderwijs²⁴.

23 - Bronnen, cijfers van DUO/SZW, onderwijscijfers.nl en BOP gegevens

24 - https://www.kb.nl/sites/default/files/docs/rapportage_bop-meting_po_2016-2017.pdf. Deze link verwijst naar het rapport van januari 2018 (uitgevoerd in juli-sep 2017). In januari/februari 2019 zal het nieuwe BOP-rapport verschijnen, uitgevoerd in jul-sep 2018. Dit wordt nagestuurd. In de BOP-rapportage wordt de acquisitiefase van dBos niet meegerekend, bij Kunst van Lezen wel. Dit is de reden dat er verschillen ontstaan tussen het aantal bereikte scholen en leerlingen.

Aantal deelnemende scholen

In totaal zijn er in Nederland begin 2018 6.937 relevante scholen voor regulier, speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs (alleen basisschoolleeftijd). Het gaat dan om 6.405 reguliere basisscholen, 283 scholen voor Speciaal Basisonderwijs (SBAO) en 249 locaties Speciaal Onderwijs (SO tot en met 12 jaar). Eind 2018 doen totaal 3.043 basisscholen mee aan de Bibliotheek op school PO. Daarvan zijn er 2.868 reguliere basisscholen, 113 scholen voor Speciaal Basisonderwijs (SBAO) en 62 locaties Speciaal Onderwijs (SO tot en met 12 jaar)²⁵. De 2.868 reguliere locaties vallen uiteen in 419 scholen die in de zogenaamde acquisitiefase verkeren en 2.449 scholen die een dienstverleningscontract voor dBos met de 128 bibliotheken hebben. Bij het SBAO worden in totaal 113 van de 283 scholen bediend. Het gaat om 15 scholen in de acquisitiefase en 98 scholen met een contract met de bibliotheek. Bij het SO gaat het om 62 scholen van de 249 basisscholen in het Speciaal Onderwijs. Het gaat om 14 scholen in de acquisitiefase en 48 scholen met een contract met de bibliotheek.

Er is dus een de Bibliotheek op school op 43,9% van de scholen voor regulier, speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs (alleen basisschoolleeftijd) in Nederland²⁶. Bij het regulier basisonderwijs ligt het percentage op 44,8%, bij het speciaal basisonderwijs op 39,9% en bij basisscholen met speciaal onderwijs op 25,3%.

Op dit moment wordt het aantal deelnemende scholen vermenigvuldigd met het gemiddeld aantal leerlingen op een basisschool (221 leerlingen in het basisonderwijs, 120 leerlingen in het speciaal basisonderwijs en ook 120 leerlingen op het speciaal onderwijs basisscholen²⁷). Er worden volgens deze berekening afgerond 655.000 Nederlandse kinderen bereikt via de Bibliotheek op school primair onderwijs.

Werkgebied van Bibliotheken die de aanpak de Bibliotheek op school voeren

Uit de analyse blijkt verder dat in het werkgebied van de 128 deelnemende basisbibliotheken totaal 5.910 (85,2%) van de 6.937 relevante scholen voor regulier, speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs (alleen basisschoolleeftijd) zijn gevestigd. De 128 basisbibliotheken die meedoen aan de aanpak de Bibliotheek op school bereiken circa 51,9% van de leerlingen in het primair onderwijs in het werkgebied van deze bibliotheken. In cijfers worden 655.000 van de in 1.263.228 in het werkgebied woonachtige leerlingen bereikt. In aantal locaties zijn het 3.043 van de 5.910 scholen in de werkgebied van de 128 bibliotheken (51,5%). Het verschil van 0,4% is te verklaren dat relatief meer reguliere basisscholen worden bereikt met gemiddeld een hoger aantal leerlingen per locatie.

Analyse van bibliotheken die niet meedoen aan de Bibliotheek op school

In het werkgebied van de 19 basisbibliotheken die niet meedoen aan de aanpak de Bibliotheek op school en bij de twee basisbibliotheken die maar met een paar scholen meedoen aan de Bibliotheek op school (Amsterdam en Emmen), zijn in totaal 1.027²⁸ basisscholen gevestigd. De niet deelnemende bibliotheken aan

25 - Het speciaal onderwijs valt onder primair onderwijs. Er wordt onderscheid gemaakt tussen speciaal basisonderwijs (lichte extra ondersteuning) en speciaal onderwijs (zware extra ondersteuning, deze categorie valt uiteen in basisonderwijslocaties, voortgezet onderwijslocaties en een combinatie van deze twee die het meest voorkomt). In de nieuwe BOP meting Educatie PO houden we rekening met deze classificatie, we tellen, naast het regulier basisonderwijs en de Speciaal Basisonderwijs-locaties in 2018 voor het eerst ook Speciaal Onderwijslocaties mee waarbij we alleen kijken naar de kinderen en locaties die gericht zijn op de leeftijd tot 12 jaar. Hoewel het Voortgezet speciaal onderwijs (VSO), ook tot het Primair Onderwijs (binnen het ministerie) gerekend wordt, wordt deze vorm niet bediend vanuit dBos po.

26 - 6.405 reguliere basisscholen + 283 SBAO-scholen + 249 basisscholen SO = 6.937 relevante basisscholen in Nederland

27 - Onderwijscijfers.nl

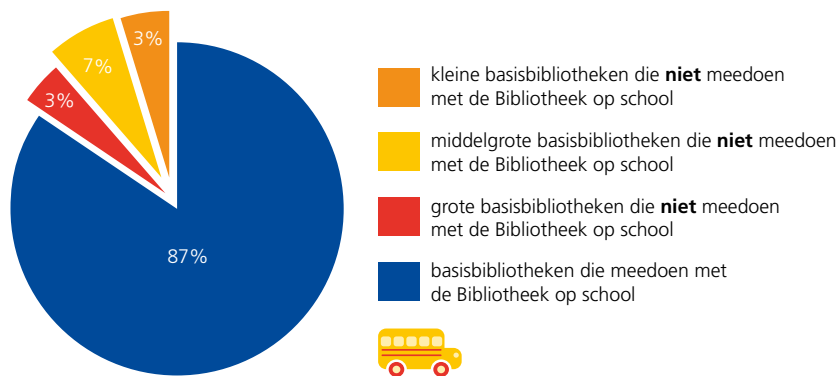
28 - Dit aantal is afkomstig van DUO. Het gaat om hoofdvestigingen en nevenvestigingen.

de Bibliotheek op school vallen in drie categorieën uiteen: grote, middelgrote en kleine basisbibliotheken²⁹. Via de BOP wordt de overige educatieve dienstverlening richting reguliere basisscholen van de basisbibliotheken die niet of nauwelijks meedoen aan de Bibliotheek op school wel in kaart gebracht. Het gaat dan om een groot aantal reguliere basisscholen waar overeenkomsten rond educatieve dienstverlening m.b.t. leesbevordering zijn afgesloten. Rond de 172.500 leerlingen op 780 reguliere basisscholen worden via deze dienstverlening bereikt. Van deze 780 scholen is 76,4% (596) gevestigd in de werkgebieden van de zeven grote basisbibliotheken die niet meedoen (5 niet dBos en Amsterdam en Emmen met enkele dBos vestigingen). Verder is 20,1% (157) van de scholen gevestigd in het werkgebied van de tien middelgrote bibliotheken en 3,5% (27) in de werkgebieden van de 5 kleine basisbibliotheken.

In een taartdiagram ziet de educatieve dienstverlening via dBos van bibliotheken er als volgt uit:

147 relevante basisbibliotheken totaal per 1 september 2018

Activiteiten binnen dBos PO

Kwaliteitsverhoging en vergroting van het aantal deelnemende scholen stond afgelopen periode.

- **Monitor de Bibliotheek op school po.** Een belangrijk instrument om de kwaliteit en effectiviteit van de Bibliotheek op school in kaart te brengen en te verbeteren, is de Monitor de Bibliotheek op school primair onderwijs. Aan de monitor 2017/2018 deden 1.610 scholen mee. De vragenlijsten werden ingevuld door 1.506 leesconsulenten (sommigen voor meerdere scholen), 16.029 leerkrachten en 119.590³⁰ leerlingen. Dataverzamelaar Desan heeft in juli 2018 een landelijke analyse primair onderwijs en informatievaardigheden³¹ PO en VO opgeleverd.

29 - **Grote basisbibliotheken** die niet meedoen aan dBos (> 27 scholen): 5 (Den Haag, Ede, Groningen, Utrecht, West-Friese Bibliotheken) plus 2 (Amsterdam en Emmen) doen met 3 en 2 scholen wel mee met dBos vanaf medio 2018, maar met resp. 200 en 59 scholen wordt niet meegedaan aan dBos. Met deze scholen is wel een dienstverleningsovereenkomst mbt leesbevorderingsactiviteiten.

Middelgrote basisbibliotheken die niet meedoen aan dBos (11-26 scholen): 10 (Haaksbergen, Heusden, Huizen, Landgraaf, Maassluis, Montferland, Nieuwegein, Veenendaal, Voorschoten, Wageningen)

Kleine basisbibliotheken die niet meedoen aan dBos (<11 scholen): 5 (Brunssum, Gulpen, Langedijk, Nuth, Scherpenzeel)

30 - Vanaf 2017/2018 doen geen leerlingen van groep 4 meer mee. Voor groep 5-8 is de deelname tussen 2016 en 2017 met 3 procent gestegen.

31 - De analyses lezen PO en Informatievaardigheden PO/VO van Desan zijn via deze links te benaderen:
<https://pro.debibliotheekopschool.nl/dam/monitor/20181004-rapportlandelijkeanalysemonitordbospo.pdf> en
<https://pro.debibliotheekopschool.nl/dam/monitor/20181019-landelijkeanalysemonitordbosinformatievaardigheden2017.pdf>

- **Vergroten ouderbetrokkenheid.** Binnen de Bibliotheek op school gaat steeds meer aandacht uit naar het betrekken van ouders bij lezen en voorlezen. Zo is in 2017 is aan ouders van 300.000 kinderen een folder over het belang van leesplezier verstrekt via de Bibliotheek op school.

- **Extra inspanningen leesbevordering in krimpgebieden in samenwerking met Stichting Kinderpostzegels.**

Stichting Kinderpostzegels (hierna Kinderpostzegels) ondersteunt sinds 2013 Stichting Lezen bij activiteiten binnen de Bibliotheek op school. Inmiddels zijn 150 scholen (circa 22.500 leerlingen) in krimpgebieden voorzien van nieuwe boekenkasten en bibliotheekboeken en hebben 15.000 leerlingen (met name uit de hogere groepen) een Boekenbon van 10 euro cadeau gekregen (project Lezen is leuk!). Betrokken Bibliotheken geven aan dat Lezen is leuk in combinatie met de stimuleringsregeling van Kunst van Lezen het hun makkelijker heeft gemaakt de uitrol sneller te laten plaatsvinden.

Vanaf de zomer van 2016 investeert Kinderpostzegels in krimp- en anticipeergebieden tevens in het project Vakantielezen om te voorkomen dat kinderen achteruit gaan in AVI-niveau tijdens de zomervakantie. In 2017 en 2018 werd Vakantielezen (inclusief aandacht voor de VakantieBieb met gratis e-books voor kinderen) voortgezet op totaal 200 scholen (groep 4 en 5, circa 12.000 leerlingen werden bereikt). De focus is opnieuw gericht op krimp- en anticipeergebieden. In de zomer van 2018 heeft Kinderpostzegels Lokaal Besteden gelanceerd. Dit betekent dat scholen een deel van het 'eigen' opgehaalde geld in het najaar van 2018 mag besteden aan of een lokaal doel of aan een landelijk doel. Kinderpostzegels heeft besloten dat een landelijk goed doel ligt in het besteden van dit geld (met een maximum van 1.000 euro per school) aan boekenpakketten van Stichting Lezen. Deze actie bleek populair: ongeveer 220 scholen hebben gekozen voor besteding van het geld aan 8 samengestelde boekenpakketten van Stichting Lezen en NBD/Biblion. In januari 2019 gaan circa 10.000 boeken en voor 5.000 euro aan Boekenbonnen naar de 220 scholen toe. Leesconsulenten leveren de boeken en Boekenbonnen af. In totaal heeft Kinderpostzegels tussen 2014 en 2019 rond de 1.000.000 euro geïnvesteerd in boeken, boekenkasten en Boekenbonnen, met name in krimp- en anticipeergebieden.

- **Deskundigheidsbevordering.** Er zijn sinds 2009 ruim 700 leesconsulenten en 150 educatief specialisten getraind door Kunst van Lezen. Duizenden leerkrachten hebben de training Open Boek gevolgd. In totaal zijn er vijf verschillende trainingen op het terrein van leesbevordering, twee voor informatievaardigheden en een training over zwakke lezers (deze laatste drie trainingen worden ontwikkeld met geld van de KB). Daarnaast zijn er diverse verdiepingstrainingen en masterclasses over onderwerpen als ouderpartnerschap en laaggeletterdheid.

- **Pilots ondersteuning zwakke lezers binnen de Bibliotheek op school.** De laatste jaren heeft de KB binnen de Bibliotheek op school aanpak enkele initiatieven genomen. De belangrijkste is het ondersteunen van zwakke lezers door boeken via audio streaming beschikbaar te stellen voor dyslectische leerlingen³². Na twee uitgebreide proefperiodes op een aantal scholen is besloten om onder andere leesconsulenten extra te trainen om zwakke lezers beter te ondersteunen. Deze populaire trainingen zitten twee keer per jaar vol.

- **Stimulering goede voorbeelden**

- Kunst van Lezen stimuleert het invoeren van de Bibliotheek op school door scholen die in een gemeente starten een subsidie te verstrekken via de basisbibliotheek. Gemeenten en scholen worden zo aangemoedigd tevens te investeren in de Bibliotheek op school. Kunst van Lezen kent ook een zogenaamde impulsregeling voor bibliotheken die meer scholen versneld willen aansluiten. De komende jaren kan jaarlijks voor circa 130 basisscholen een stimuleringssubsidie aangevraagd worden.
- Gedurende de schooljaren 2016/2017 en 2017/2018 heeft Kunst van Lezen 12 intensieve pilots binnen het basisonderwijs laten uitvoeren onder de noemer kopgroepscholen. De bibliotheek krijgt meer geld voor twee schooljaren om de pilot volgens de ideale aanpak in te richten. Verder worden betrokken bibliotheken en scholen operationeel intensief begeleid door landelijke experts³³ op basis van monitorresultaten. Er wordt wetenschappelijk onderzoek gekoppeld aan dit traject om effecten in kaart te brengen (zie indicatoren 3.10a en 3.10b hieronder).

Risicoleerlingen binnen de Bibliotheek op school

Om meer zicht te krijgen op het bereik van risicoleerlingen binnen de Bibliotheek op school basisonderwijs is ervoor gekozen om als alternatief de gewichtenregeling van scholen onder de loep te nemen³⁴. Met deze actie wordt tegemoet gekomen aan Indicator 3.7 (In hoeverre zijn bij BoekStart en de Bibliotheek op school laagtaalvaardige doelgroepen bereikt?) v.w.b. het bereik van laagtaalvaardige groepen binnen de Bibliotheek op school. In het Feitenrelaas 2016-2017 wordt hier op pagina 18 tot en met 21 aandacht aan besteed. De belangrijkste bevinding was dat op basis van de analyses aannemelijk gemaakt kon worden dat het programma de Bibliotheek op school in verhouding significant meer kinderen bereikt van wie de ouders een laag opleidingsniveau hebben.

33 - Zie de bijlage Verantwoording Sardes Begeleiding intensieve stimuleringsregeling Kunst van Lezen: Kopgroep De Bibliotheek op school primair onderwijs 2016-2018, bijlage 5

34 - De Bibliotheek op school richt zich, via professionele intermediairs, primair op de leerlingen op school. Het contact met de ouders (een eventueel laagtaalvaardige doelgroep) loopt altijd via de leerkrachten en valt daarmee buiten het directe bereik van de dBos-aanpak. We hebben wel zicht op het bereik van risicoleerlingen binnen de Bibliotheek op school door de gewichtenregeling van scholen onder de loep te nemen. In opdracht van Kunst van Lezen heeft Natascha Notten, socioloog aan de Radboud Universiteit van Nijmegen, een analyse gemaakt van de beschikbare data - Scholenregistratie de Bibliotheek op school 2017 en Open data primair onderwijs Duo 2017. Zij heeft het gewicht van de leerlingen op ruim 1.000 dBos-scholen vergeleken met het landelijk gemiddelde.

2.4 de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs (vo, met name in het vmbo)

Inleiding

Sinds 2013 is Kunst van Lezen gestart met de ontwikkeling van de aanpak voor het voortgezet onderwijs. De focus heeft daarbij van meet af aan op het vmbo gelegen. Enerzijds omdat daar nauwelijks nog mediatheken zijn, anderzijds omdat het vmbo relatief veel laaggeletterde leerlingen³⁵ telt. De Bibliotheek heeft daar een duidelijke toegevoegde waarde. Nu de aanpak binnen het vmbo verder wordt uitgerold is besloten ook andere vormen van voortgezet onderwijs via Bibliotheken te ondersteunen vanuit Kunst van Lezen.

Sinds schooljaar 2011-2012 ondersteunt Kunst van Lezen de voorleeswedstrijd voor brugklassers Read2me!. In schooljaar 2017-2018 hebben in totaal 1.181 brugklassen meegedaan aan deze competitie.

De Bibliotheek op school voor het voortgezet onderwijs valt uiteen in vier segmenten:

1. De Bibliotheek op school vmbo is gestart in schooljaar 2013/2014.
2. De Bibliotheek op school havo/vwo is vanaf najaar 2017 gestart met het actief ondersteunen van Lezen voor de Lijst.
3. De Bibliotheek op school mbo is gestart vanaf najaar 2017 met pilots op ROC's (Den Bosch, Zwolle en Amersfoort).
4. De Bibliotheek op school pabo is gestart vanaf najaar 2017 met pilots op pabo's in Leeuwarden, Enschede en Rotterdam.

BOP voortgezet onderwijs

In 2018 is de tweede BOP-meting vo door de KB uitgevoerd (1 juli-half september). De landelijke rapportage³⁶ is naar verwachting begin 2019 beschikbaar. Kunst van Lezen baseert zich vanaf 2018 (jaarverslag 2017) op de cijfers van BOP voor wat betreft deelname aan de Bibliotheek op school.

Aantal deelnemende basisbibliotheken aan de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs

Inmiddels doen (op basis van de resultaten van de BOP-enquête zomer 2018) 56 van de 144³⁷ basisbibliotheken mee aan de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs (het gaat met name om het vmbo). Dat is 38,9% van het totale aantal basisbibliotheken in Nederland waar in het werkgebied een middelbare school is gevestigd. Voor 95% van de bibliotheken die samenwerken met het voortgezet onderwijs, volgens de de Bibliotheek op school-aanpak, betreft die samenwerking het vmbo-onderwijs.

de Bibliotheek op school (leesbevordering) op 183 vo-scholen

Het totale aantal scholen waarmee wordt samengewerkt volgens de Bibliotheek op school (fase 1-4) op het gebied van leesbevordering komt op 183 in 2018, in het werkgebied van de 56 basisbibliotheken. Het totale aantal scholen in het werkgebied van deze 56 bibliotheken die de aanpak de Bibliotheek op school uitvoeren, is vastgesteld op 741³⁸ scholen. Op basis van dit totale aantal heeft eind 2018 gemiddeld 24,7% van de vo-scholen in het werkgebied van

35 - Gebaseerd op uitkomsten PISA: <https://www.leesmonitor.nu/nl/leesprestaties-kinderen#kloof-tussen-zwakke-en-sterke-lezers-groeit>

36 - Zie de rapportage over schooljaar 2016-2017: https://www.kb.nl/sites/default/files/docs/rapportage_bop-meting_vo_2016-2017.pdf deze link verwijst naar het rapport van januari 2018 (uitgevoerd in juli-sep 2017). In januari/februari 2019 zal het nieuwe BOP-rapport verschijnen, uitgevoerd in jul-sep 2018. Dit wordt nagestuurd. In de BOP-rapportage wordt de acquisitiefase van dBos niet meegerekend, bij Kunst van Lezen wel. Dit is de reden dat er verschillen ontstaan tussen het aantal bereikte scholen en leerlingen.

37 - Na de analyse van de werkgebieden van basisbibliotheken bleek dat in het werkgebied van drie basisbibliotheken geen VO-school aanwezig is. Deze drie worden dan ook niet meegeteld bij het totaal basisbibliotheken.

38 - Vastgesteld op basis van het overzicht scholen voortgezet onderwijs dat door DUO wordt samengesteld.

de basisbibliotheken die meedoen aan de aanpak de Bibliotheek op school een Bibliotheek op school. Daarmee is het streefcijfer van bijna 25% behaald. Een vergelijkbare rekensom kan gemaakt worden voor het aantal leerlingen. Hierbij wordt opgemerkt dat in enkele grote plaatsen als Breda en Maastricht op 1 school de acquisitiefase dBos vo is gestart. Deze bibliotheken worden meegerekend als dBos vo bibliotheek. Als gevolg daarvan worden ook alle aanwezige middelbare scholen in het werkgebied meegeteld. Dit heeft een enigszins negatieve invloed op het werkgebied-percentage.

In 2017 zijn er 992.207³⁹ leerlingen van 12 tot 18 jaar op ongeveer 1.645 locaties (vo-scholen) die DUO heeft geïnventariseerd. Dit betekent dat er gemiddeld 603 leerlingen per locatie ingeschreven zijn. Op de 183 dBos-locaties voortgezet onderwijs zitten dus 110.350 leerlingen. Dat is logischerwijs eveneens 24,7% van de 446.823 leerlingen die op de 741 scholen in het werkgebied van de basisbibliotheken met de Bibliotheek op school ingeschreven zijn. Overigens zijn de circa 37.500 leerlingen (zie ook voetnoot 39) in het VSO niet meegerekend omdat er op dit moment vanuit de bibliotheken niet of nauwelijks een vorm van dienstverlening richting het VSO bestaat.

Stimuleringsregeling de Bibliotheek op school vmbo

In 2014 is Kunst van Lezen gestart met het opzetten van pilotscholen binnen het vmbo. Vanaf 2015 geldt een stimuleringsregeling voor vmbo-scholen die een Kunst van Lezen-subsidie via de bibliotheek ontvangen. Ongeveer 20 vmbo-scholen maken jaarlijks gebruik van deze regeling. Daarnaast is Kunst van Lezen vanaf september 2016 gestart met 7 intensieve pilots binnen het vmbo. De bibliotheek krijgt daarbij meer geld voor twee schooljaren om de pilot volgens de ideale aanpak in te richten. Verder worden de betrokken bibliotheken en scholen operationeel en onderzoekstechnisch intensief begeleid door landelijke experts⁴⁰.

39 - <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/vo/leerlingen-vo/aantallen-leerlingen-in-het-vo>. NB: Het mbo is geen onderdeel van het voortgezet onderwijs. In de vorige BOP-rapportage (schooljaar 2016-2017) en ook in het vorige feitenrelaas Kunst van Lezen, is het mbo wel meegerekend. Dat is in dit feitenrelaas niet het geval. Op het VSO is geen dienstverlening vanuit bibliotheken, daarom worden deze aantallen ook niet meegenomen.

40 - Zie de bijlage Verantwoording Sardes Begeleiding intensieve stimuleringsregeling Kunst van Lezen: Kopgroep De Bibliotheek op school voortgezet onderwijs 2016-2018, bijlage 6

Monitor de Bibliotheek op school vmbo

Met de Monitor de Bibliotheek op school brengen bibliotheken en scholen in kaart hoe het leesklimaat, het leesgedrag en de leesmotivatie zich op een school ontwikkelen. Er worden onder andere gegevens verzameld over het leen- en leesgedrag en informatievervaardigheden van de leerlingen en het leesbevorderend gedrag van de leerkrachten. In 2017-2018 deden 71 scholen, 837 docenten en 12.376 leerlingen mee met de Monitor *de Bibliotheek op school vmbo*. Door dataverzamelaar Desan is in juli 2018 een landelijke analyse voortgezet onderwijs opgeleverd⁴¹.

Regionale teams de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs

In 2018 heeft Kunst van Lezen aan SPN opdracht gegeven te komen tot het opzetten van regionale teams voortgezet onderwijs vanuit SPN/POI's. De teams, die op termijn ook ingezet kunnen worden voor dBos mbo en dBos pabo, moeten in 2019 verder gestalte krijgen. Deze regioteams zullen, met name buiten de 37 grootste gemeenten met meer dan 100.000 inwoners, moeten zorgen voor het eerste (strategische) contact met scholen voor voortgezet onderwijs (met name vmbo-scholen). Het blijkt namelijk dat veel basisbibliotheken hun educatieve dienstverlening vooral dicht bij huis, op consultatiebureaus, in kinderopvang en vooral basisonderwijs, leveren en minder oog hebben voor het voortgezet onderwijs. Dit komt ook omdat veel vo-scholen met diverse locaties opereren in werkgebieden van verschillende bibliotheken. Het is dan niet helder welke basisbibliotheek verantwoordelijk is om het gesprek te voeren. De regioteams zullen met name het voorwerk verrichten en inventariseren waaraan het onderwijs behoefte heeft met betrekking tot educatieve dienstverlening. Op basis van deze inventarisatie kan gericht per bouwsteen worden samengewerkt.

Overige educatieve dienstverlening voortgezet onderwijs

Naast de 56 bibliotheken die meedoen aan de Bibliotheek op school vo, zijn er nog 68 basisbibliotheken (47,2%) die op ongeveer 35% van de middelbare scholen in hun werkgebied een (structureel) dienstverleningsaanbod verzorgen. De overige 20 basisbibliotheken (13,9%) hebben helemaal geen dienstverleningsaanbod aan middelbare scholen. In totaal worden 761 middelbare scholen (46,2%) door de 124 bibliotheken (86,1%) met de Bibliotheek op school of een ander dienstverleningsaanbod bediend. De overige 885 (53,8%) middelbare scholen hebben vanuit de bibliotheek geen dienstverleningsaanbod.

2.5 Lezen voor de Lijst, met name gericht op havo/vwo

Inleiding

De Koninklijke Bibliotheek heeft Lezen voor de Lijst in 2017 officieel overgenomen van de Rijksuniversiteit Groningen (RuG). De site www.lezenvoordelijst.nl (gericht op docenten) is onderdeel van de van de landelijke dienstverlening van de KB. Het leerlingendeel maakt onderdeel uit van

www.jeugdbibliotheek.nl van de KB. Het geheel wordt gefinancierd door de KB. Het docentendeel wordt de komende periode verder geactualiseerd, met als doel het gebruik te vergroten en te vergemakkelijken. Vanuit Kunst van Lezen wordt, ook in 2019, ingezet op de rol van de fysieke bibliotheek en hoe deze zowel het docentendeel als het leerlingendeel onder de aandacht kan brengen bij het onderwijs waarmee contacten zijn.

Kunst van Lezen heeft eind 2015 al in de aanvraag Kunst van Lezen binnen Tel mee met Taal aangegeven (pag 34, 35)⁴² dat Lezen voor de Lijst belangrijk is binnen de aanpak de Bibliotheek op school voor havo/vwo, omdat integratie van Lezen voor de Lijst (LvdL) goed past in de wenselijke verbreding van de Bibliotheek op school vo naar havo/vwo. Deze keuze is mede gebaseerd op het onderzoek naar literaire competenties havo/vwo door DUO en Oberon⁴³ en de daarop volgende expertmeeting in opdracht van Stichting Lezen. Anders dan bij het vmbo is op havo/vwo scholen namelijk vaak wel een bemande mediathèque aanwezig, waardoor een aanpak de Bibliotheek op school v.w.b. de bouwstenen collectie en expertise vanuit de openbare bibliotheek niet nodig is. Bovendien vraagt het bescheiden beschikbare budget voor havo/vwo (als gevolg van de focus op vmbo) om een heldere keuze. Daarom is besloten, in het kader van dBos vo, de aanpak voor havo/vwo te richten op het actief ondersteunen van Lezen voor de Lijst, zowel digitaal (met de achterliggende digitale content via de Online Bibliotheek) als vanuit lokale bibliotheken voor wat betreft de (fysieke en digitale) dienstverlening. Het bereik zal vooral moeten komen door actief gebruik van de ontsloten digitale content (e-boeken en luisterboeken) van Lezen voor de Lijst titels via de Online Bibliotheek door leerkrachten en leerlingen. Dit betekent dat het bereikpercentage (10% van de basisbibliotheken bereikt 10% van de leerlingen in hun werkgebied) eind 2018 feitelijk moeilijk vast te stellen is omdat het vanwege de gekozen aanpak niet erg relevant is. In het onderzoek naar het literatuuronderwijs door Oberon in 2016 (zie noot 42), blijkt dat 72% van de geënquêteerde leerkrachten de website gebruikt. De vernieuwde website bereikt daarom vermoedelijk een veel hoger percentage dan de genoemde 10% van de leerlingen, gezien het aantal websitebezoeken dat dat tegen het miljoen op jaarbasis loopt. En ook zal in de loop van 2019 de pilotaanpak in combinatie met het promoten van het gebruik van de website ervoor zorgen dat tenminste 15 basisbibliotheken (10% van de basisbibliotheken) het onderwijs ondersteunen om actief te werken met Lezen voor de Lijst (in ieder geval vwb de website en de onderliggende e-content). De bibliotheek kan bijvoorbeeld, met ondersteuning van Kunst van Lezen, de speciaal ontwikkelde masterclass aanbieden en gebruik maken van de ontwikkelde instrumenten.

Lezen voor de Lijst online

Vanaf het najaar van 2018 is het leerlingendeel van Lezen voor de Lijst geplaatst op www.jeugdbibliotheek.nl. Dit betekent dat bij 12-15 jaar en bij 15-18 jaar een onderdeel Lezen voor de Lijst is gekomen. Hier zijn alle titels per niveau vindbaar en indien beschikbaar worden hier ook de links naar e-books en luisterboeken geplaatst. De informatie voor docenten en andere professionals blijft beschikbaar op www.lezenvoordelijst.nl. Deze site is in 2018 geheel geactualiseerd en vernieuwd in de bibliotheekvormgeving. Vooruitlopend op de lancering van de vernieuwde site is Kunst van Lezen eind 2017 op havo/vwo scholen gestart met pilots Lezen voor de Lijst.

42 - Passage uit de aanvraag pag. 35: Kunst van Lezen zal Lezen voor de lijst onderdeel laten worden van de aanpak de Bibliotheek op school havo/vwo⁴⁷. Voor de Bibliotheek op school havo/vwo zal ontsluiting van Lezen voor de lijst doorslaggevend zijn om binnen te komen bij deze onderwijsvormen. Bibliotheken kunnen met een fysiek en digitaal aanbod rond Lezen voor de lijst, in combinatie met ondersteuning van mediathecarissen en leerkrachten, een mooi aanbod creëren dat leerlingen helpt beter gefundeerde keuzes te maken bij het samenstellen van hun leeslijst. De Bibliotheek op school zal deze aanpak als voorbeeld nemen om tot een degelijke landelijke aanpak rond Lezen voor de lijst te komen, waarbij in ieder geval een training van bibliotheekmedewerkers en leerkrachten onderdeel is.

43 - <https://www.lezen.nl/nl/publicaties/lees-en-literatuuronderwijs-in-havovwo>

INHOUDELIJKE INTEGRATIE

Met de inhoudelijke integratie van Lezen voor de Lijst in de Bibliotheek op school beoogt Kunst van Lezen het volgende:

- **Leesomgeving:** verbeteren van de toegankelijkheid en beschikbaarheid van de beschreven boeken (fysiek, digitaal of als luisterboek) in Lezen voor de Lijst
- **Evidentie:** ontwikkelen van een monitorinstrument Lezen voor de Lijst
- **Expertise:** vergroten van de expertise van betrokken medewerkers in het onderwijs en de bibliotheek (mediatheek)
- **Samenwerking:** ontwikkelen van (extra) dienstverlening via de Bibliotheek op school ter ondersteuning van het lees- en literatuuronderwijs, in het bijzonder Lezen voor de Lijst.

Leesomgeving verbeteren

Om de toegankelijkheid en beschikbaarheid van beschreven titels te verbeteren is door de Koninklijke Bibliotheek een traject gestart waarin de beschreven titels in Lezen voor de Lijst gelinkt worden aan de landelijke digitale bibliotheek, zowel fysiek, e-book als luisterboek. Er is een inventarisatie gemaakt van beschikbare e-book titels⁴⁴ uit Lezen voor de Lijst in het landelijke e-book platform van de bibliotheken. Die inventarisatie is nodig om te weten welke titels in de toekomst aangekocht kunnen worden door de KB voor deze specifieke doelgroep. Er vindt nog een inventarisatie plaats voor de luisterboeken. Voor dyslectische leerlingen wordt aangegeven of dit boek als gesproken boek beschikbaar is via Passend Lezen⁴⁵.

Masterclass Lezen voor de Lijst en de Bibliotheek op school

In het kader van Kunst van Lezen is een Masterclass Lezen voor de Lijst (de Bibliotheek op school) ontwikkeld, gericht op docenten en intermediairs van de bibliotheek en mediatheek. Enkele speciaal opgeleide trainers verzorgen de masterclass die een integraal onderdeel vormt van de pilotregeling Lezen voor de Lijst voor havo/vwo. Naast deze in-company training ontvangen de deelnemende scholen en bibliotheken een financiële bijdrage om hun samenwerking op het gebied van Lezen voor de Lijst en de Bibliotheek op school havo/vwo een extra impuls te geven. De ervaringen van de pilots geven praktijkvoorbeelden van goed samenwerken en extra dienstverlening van de Bibliotheek voor de school.

Ervaringen in pilots

Eind 2017 zijn drie bibliotheken en scholen gestart met een pilot Lezen voor de Lijst en de Bibliotheek op school. Medio 2018 zijn enkele nieuwe pilots gestart. De volgende korte impressies zijn te geven van de eerste drie pilots die in 2018 zijn afgerond:

1. Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA) heeft, in samenwerking met Scholengemeenschap Reigersbos, gekozen voor het ontwikkelen van een workshop voor leerlingen rond het kiezen van het juiste boek via Lezen voor de Lijst. Verder zet zij in op het vergroten van de expertise van de medewerkers in de vestigingen van de OBA. Op Scholengemeenschap Reigersbos is de Masterclass uitgevoerd. De pilot is gericht op leerlingen en docenten in bovenbouw vwo. Heel specifiek wordt de pilot uitgevoerd met 1 klas vwo-4 en de docent Nederlands van die klas.

44 - <https://15-18.jeugdbibliotheek.nl/lezen/lezen-voor-de-lijst/lezen-voor-de-lijst/alle-e-books-lezen-voor-de-lijst-15-18-jaar.html>

45 - <https://www.passendlezen.nl/iguana/www.main.cls?url=search&p=#recordId=2.164208>

2. Bibliotheek Haarlemmermeer en de Katholieke Scholengemeenschap Hoofddorp zetten in op het experimenteren met e-books en leerlingen in havo 4 (ca. 100 studenten) bekend maken met de didactiek van Lezen voor de Lijst, zodat de leerlingen leren een goede keuze te maken. De school werkt al met Lezen voor de Lijst in het vmbo en heeft de beschikking over een eigen mediatheek die samen met de openbare bibliotheek wordt beheerd.
3. Het Cambium College en Bibliotheek Rivierenland, vestiging Zaltbommel zijn gehuisvest in hetzelfde gebouw. Vanuit de mediatheek van de school is de bibliotheek gemakkelijk bereikbaar. De pilot heeft ervoor gezorgd dat de samenwerking beter geborgd wordt dan voorheen. De pilot biedt voorts mogelijkheden om te onderzoeken en te experimenteren of Lezen voor de Lijst ingezet kan worden voor leesbevordering en literatuuronderwijs. De pilot heeft impact voor de hele school die 1.400 leerlingen en ca. 100 docenten telt, maar heel specifiek wordt ingezet op 5 klassen in vwo en vier klassen in 3 havo, ca. 250 leerlingen en hun docenten.

Monitoren van leesplezier en literaire ontwikkeling

Voor het volgen van de pilots en het meten van de effecten op leesmotivatie en literaire ontwikkeling is de bestaande monitor voor vmbo omgezet naar een monitor Lezen voor de Lijst, die inzicht geeft in leesplezier, leesfrequentie, leesvolume en literaire ontwikkeling. Deze monitor wordt nu nog alleen op het kleine aantal pilotlocaties gebruikt.

2.6 de Bibliotheek op school mbo

Inleiding

De verbreding van de Bibliotheek op school van het vmbo naar het mbo startte met de brochure Meer lezen beter in taal mbo⁴⁶. Uit de brochure komt naar voren dat structurele aandacht voor vrij lezen en vrijetijdslezen op school en thuis ook in het mbo leidt tot een positief effect op de taalontwikkeling van studenten. Het vergroten van die taalvaardigheid is essentieel voor het succes van de student in zijn opleiding en zijn daaropvolgende loopbaan. Daarom is Kunst van Lezen eind 2017 gestart met drie pilots om de beproefde aanpak de Bibliotheek op school te verbreden naar het mbo, vanaf najaar 2018 volgden nog 3 nieuwe pilots. In de pilots zijn een ROC en tenminste één bibliotheek samenwerkingspartner. Iedere pilot kiest een eigen accent.

Ervaringen in de pilots

De ervaringen in de pilots laten onder meer zien dat de organisatie van het mbo mede bepalend is voor de aanpak van de Bibliotheek op school in het mbo:

- De inhoudelijke samenwerking en daaruit voortkomende activiteiten vraagt om betrokkenheid en uitvoering op opleidingsniveau;
- Iedere opleiding functioneert binnen vastgestelde kaders redelijk autonoom, kent een eigen specifieke behoefte en kiest op basis daarvan haar eigen accenten in de inhoudelijke samenwerking;
- De financiering is per mbo of ROC verschillend, ook dat heeft consequenties voor de aanpak;
- De borging van die samenwerking moet op zowel opleidings- als schoolniveau plaats vinden. Daarnaast heeft een mbo (of ROC) meestal een regionale functie waar meerdere bibliotheken bij betrokken kunnen zijn.

46 - <https://pro.debibliotheekopschool.nl/nieuwsberichten/nieuws/nieuwe-brochure--meer-lezen--beter-in-taal--mbo-.html>

In 2018 liepen 6 pilots, waarvan in juli 2018 twee volledig zijn afgerond, de derde pilot in Amersfoort heeft een looptijd van twee schooljaren. De andere pilots worden in 2019 afgerond. De (bijna) afgeronde pilots kenden ieder hun eigen accenten:

1. Vakoverstijgende benadering lezen, Nederlands en burgerschap⁴⁷

Het Deltion College in Zwolle koos samen met het Media Informatie Centrum (MIC) van de school, Hogeschool Windesheim en Stadkamer Zwolle voor het voortbouwen op de ervaringen met vrij lezen op de school. Voor deze pilot koos het Deltion College voor een verbinding tussen lezen en de vakken Nederlands en burgerschap voor vijf opleidingen. Een vakoverstijgende benadering met de thema's van het vak burgerschap als uitgangspunt. Het eerste thema is 'verzet', het tweede thema is 'over grenzen'. De pilot is gericht op 1 klas per opleiding en de docenten Nederlands en/of burgerschap. Het verwachte bereik is circa 130 studenten en 6 docenten. Meerdere opleidingen binnen het ROC zijn betrokken.

>> In schooljaar 2018-2019 wordt deze samenwerking voortgezet. Het aantal deelnemende opleidingen wordt uitgebreid tot 9 en het derde thema 'Gastvrijheid' wordt toegevoegd.

2. Stimulerende leesomgeving: collectie op maat en leesconsulent

Het Koning Willem I College in 's Hertogenbosch en Bibliotheek 's Hertogenbosch (per 1 januari 2019 Babel) kozen in deze pilot voor het versterken van de leescultuur op school door het realiseren van een stimulerende leesomgeving bestaande uit een op maat gemaakte collectie boeken en de inzet van een leesconsulent voor vier uur per week op iedere opleiding. De leesconsulent ondersteunt de studenten en docenten van de opleiding. In deze pilot zijn drie opleidingen betrokken. Het aantal te bereiken studenten en docenten is per opleiding verschillend. In totaliteit is de leesomgeving bedoeld voor ca. 2.000 studenten van drie opleidingen.

>> In schooljaar 2018-2019 wordt deze samenwerking voortgezet. Op twee extra opleidingen wordt een nieuwe leesomgeving opgezet.

3. Lezen en beroepsvaardigheden

In deze pilot kozen ROC Midden-Nederland, locatie Amersfoort en Bibliotheek Eemland voor een pilot voor de opleiding voor Pedagogisch Werker en Onderwijsassistent (PWO). Hier gaat het om een combinatie van het vergroten van de eigen lees- en taalvaardigheden van de studenten, de voorleesvaardigheden en hun kennis van kinder- en jeugdliteratuur om direct in te zetten in hun toekomstige beroepspraktijk van de kinderopvang, peuterspeelzaal en het onderwijs. Naast studenten zijn ook de docenten en praktijkbegeleiders doelgroep binnen deze pilot. Het verwachte bereik is ca. 250 studenten, 4 docenten Nederlands en 15 vakdocenten.

>> In het schooljaar 2018-2019 kent deze pilot nog een vervolg. De praktijkbeschrijving is in ontwikkeling en komt het eerste kwartaal 2019 beschikbaar via de website van Kunst van Lezen.

Monitoren en resultaten

Voor het volgen van de pilots en het meten van de resultaten rond leesmotivatie en leesfrequente van de studenten en het leesbevorderende gedrag van de docenten is de bestaande monitor vmbo omgezet naar een monitor voor het

mbo. Een klankbordgroep samengesteld uit vertegenwoordigers van de pilots en Sardes maakten en testten de nieuwe monitor in deze pilotfase. Deze monitor werd vooral ingevuld door studenten uit leerjaar 1 en 2. Daarnaast vullen de betrokken docenten en de bibliotheek de monitor in.

Sardes heeft een aantal algemene resultaten uit de monitor mbo gedestilleerd⁴⁸.

Conferentie Meer lezen, beter in taal mbo

Op 2 november 2018 werd de eerste succesvolle mbo-conferentie over leesbevordering en de aanpak de bibliotheek op school mbo gehouden. Dit congres werd bezocht door docenten en beleidsmakers in het mbo en medewerkers van de Bibliotheek op strategisch en beleidsniveau. In het programma was aandacht voor de effecten van vrij lezen op de taalvaardigheid van studenten en de praktijk van de pilots⁴⁹. Er is grote behoefte aan praktijkervaringen.

2.7 de Bibliotheek op school Pabo

De Bibliotheek op school is inmiddels voor veel basisscholen (ruim 3.000) en bibliotheken (128) een ingeburgerde werkwijze om het leesplezier met behulp van een structurele aanpak vanuit de bibliotheek op de basisschool een vaste plek te geven. Zo lezen de leerlingen (en leerkrachten) meer en worden ze beter in taal. In de doorgaande lijn is het zinvol om de pabo's en aankomende leerkrachten erbij te betrekken en te kijken hoe er vanuit de bibliotheken rond de Bibliotheek op school samengewerkt kan worden met de pabo vanuit de visie op leesplezier van Kunst van Lezen.

Doel van de aanpak binnen de pabo is om te onderzoeken hoe:

- a. Docenten van de Pabo intensiever betrokken kunnen worden bij de aanpak van de Bibliotheek op school en hoe de visie en aanpak in het curriculum van de Pabo door docenten een plek te geven is.
- b. Studenten als aankomende leerkrachten voorbereid kunnen worden op de aanpak van de Bibliotheek op school die ze (mogelijk) aantreffen op hun stagescholen. Tevens onderzoeken ze hun eigen leesgedrag en de plek van jeugdliteratuur in de context van 'Meer lezen beter in taal'.

Na een verkenningsjaar is het de bedoeling dat er een meerjarige samenwerking op gang komt tussen bibliotheek en pabo. Zo worden bovenstaande doelen verankerd in het curriculum van de pabo en de samenwerking met de bibliotheek structureel gemaakt over een langere periode. Hoger doel is dat aankomende leerkrachten hun leerlingen gemotiveerd maken voor lezen en vervolgens het leesplezier vasthouden zodat 'Meer lezen beter in taal' geëffectueerd kan worden.

In het schooljaar 2017-2018 zijn 3 pilots gestart:

- Pabo Stenden en Biblioservice Friesland ism Bibliotheek Friesland Midden (Leeuwarden)
- Pabo Saxion locatie Enschede ism Rijnbrink (POI)
- Pabo Thomas More Hogeschool en Bibliotheek Rotterdam te Rotterdam.

Steeds hebben beide organisaties samen een projectplan geschreven waarin hun activiteiten en samenwerking is geformuleerd. Tevens is een monitor ontwikkeld die afgenomen is onder studenten, docenten en betrokken bibliotheekmedewerkers.

48 - Algemene monitorresultaten binnen de mbo-pilots 2018 van Kunst van Lezen, bijlage 7

49 - Links en documenten mbo via: https://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemid=1670

- Een landelijke paboconferentie over laaggeletterdheid en leesbevordering werd in maart 2017 georganiseerd door de pabo's van Hanzehogeschool, Fontys Venlo, Iselinge en Saxion. Zij werden geadviseerd door het Pabo-Platform van Stichting Lezen. Het initiatief is daarnaast ondersteund door Stichting Lezen & Schrijven, Stichting Lezen en het actieprogramma Tel mee met Taal. Zie verder: <http://pro.debibliotheekopschool.nl/nieuwsberichten/nieuws/paboconferentie-laaggeletterdheid-en-leesbevordering.html>
- De *Pabo Voorleeswedstrijd* is georganiseerd op alle 40 pabo's; de landelijke finale was in Utrecht

pilots Pabo

Binnen de drie Pabo-pilots worden aandacht besteed aan de volgende zaken:

- Leesbevordering krijgt een structurele toonaangevende plek binnen het curriculum van pabo's en opleidingsdocenten zijn goed op de hoogte van leesbevorderingsactiviteiten en hoe die in te zetten tijdens hun lessen
- Toekomstige leerkrachten worden voorbereid om te werken met kinderboeken tijdens de lessen
- De aanpak van de Bibliotheek op school (bouwstenen) wordt structureel onder de aandacht gebracht van docenten en studenten op de pabo.
- De fysieke en digitale bibliotheek op de Pabo is voorzien van een actuele collectie die veelvuldig ingezet wordt ten behoeve van het voorbereiden van stagelessen en voor eigen gebruik
- De pabo en de bibliotheek werken structureel samen en gebruiken daarbij elkaars expertise
- De Bibliotheek op school en het belang van lezen worden onder de aandacht gebracht van alle opleidingsdocenten van betrokken Pabo's, zodat lezen ook wordt geïntegreerd in andere vakken dan Nederlands.

Schooljaar 2018-2019

In het schooljaar 2018-2019 zijn vier nieuwe pabo-locaties gestart met de aanpak. De pilots die in 2018-2019 zijn opgezet lopen nog een schooljaar door omdat gebleken is dat een jaar niet voldoende is om de aanpak goed te laten landen.

Pabo Leest!

Meer dan 400 pabo-studenten en hun begeleiders bezochten dinsdag 20 november 2018 de inspirerende studiedag Pabo Leest! in de Rotterdamse Doelen. De studiedag was gekoppeld aan de dag van het Literatuuronderwijs en stond in het teken van leestijd, met als thema 'De tijd van je lezen!'. Hierbij werden uiteenlopende onderwerpen behandeld rondom het thema, zoals vrij lezen in de klas, tijdloze klassiekers voor kinderen en voorleestijd. Zie ook www.paboleest.nl.

2.8 (Strategische) netwerken leesbevordering (indicator 3.9)

Het is van belang dat de programma's van Kunst van Lezen deel uitmaken van de netwerkstructuur op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau. *BoekStart* en *de Bibliotheek op school* moeten ook de komende jaren, met name op lokaal niveau, structureel en duurzaam verankerd worden binnen zo veel mogelijk bibliotheekorganisaties, kinderopvang- en onderwijsinstellingen, en aansluitend binnen andere instellingen die meer gericht zijn op het welzijn van kinderen en gezinnen, zoals consultatiebureaus. Actieve, structurele netwerkvorming is daartoe op alle niveaus relevant. Met name de lokale strategische leesbevorderingsnetwerken zijn van belang, omdat daar het beleid bepaald wordt en financiën worden vrijgemaakt. Binnen deze netwerken neemt bij voorkeur de basisbibliotheekdirecteur het voortouw. Op het moment dat een bibliotheek mee gaat doen aan *BoekStart* en/of *de Bibliotheek op school* is er de facto een leesbevorderingsnetwerk nodig om in samenwerking met gemeenten en instellingen beleid vast te stellen en uitvoering te geven aan de educatieve dienstverlening. Eind 2018 werkten bibliotheken in meer dan 90% van de gemeenten met lokale overheid en instellingen samen binnen een leesbevorderingsnetwerk.

LEESBEVORDERINGSNETWERK

Vanaf 2008 heeft Kunst van Lezen ingezet op het opzetten van (boven)lokale netwerken om leesbevorderingsprogramma's (met name op lokaal niveau) vanuit bibliotheken binnen consultatiebureaus, kinderopvang en onderwijs goed te borgen in het beleid van de diverse samenwerkende partners. Enkele jaren geleden is een campagne opgezet waarbij bibliotheekdirecteuren gezamenlijk werden gecoacht hoe ze lokaal samen met stakeholders *BoekStart* in de kinderopvang en *de Bibliotheek op school* succesvol konden implementeren in hun werkgebied. De campagne werd afgesloten met een regionale conferentie waarbij andere Bibliotheken en gemeenten werden geïnformeerd over het coachingstraject en de gegenereerde opbrengsten. Eind 2018 is een vergelijkbaar traject gestart, nu gericht op de (boven)lokale verbinding van preventie en curatie van laaggeletterdheid. Dit traject focust op de ondersteuning van ouders binnen (laaggeletterde/laagtaalvaardige) gezinnen, omdat ouders de grootste invloed hebben op de taalontwikkeling van kinderen. De eerste problemen met taalvaardigheid ontstaan meestal binnen het gezin en daarmee is de gezinsaanpak een logische benadering als het gaat om het voorkomen en verhelpen van laaggeletterdheid/laagtaalvaardigheid. Voor een dergelijke gezinsaanpak is wederom een goede samenwerking nodig tussen lokale partners, waaronder Bibliotheek, gemeente, consultatiebureau, kinderopvang en onderwijs.

Koppeling preventie-curatie laaggeletterdheid rond het gezin via netwerken

Vanaf 2017 heeft Kunst van Lezen ingezet op een verticale (van directie via middenkader naar leesconsulenten en front office) en horizontale (tussen preventieve en curatieve teams) verbinding binnen bibliotheekorganisaties (zowel op POI-niveau als op basisbibliotheekniveau) om preventie en curatie van laaggeletterdheid (rond het laagtaalvaardige gezin) beter op elkaar af te stemmen, zodat effectiever geopereerd kan worden binnen regionale en lokale netwerken. In 2017 is door Kunst van Lezen een opdracht verstrekt aan twee adviseurs om goede voorbeelden van een verbinding van preventie en curatie binnen lokale netwerken helder in kaart te brengen⁵⁰. Hierbij komt niet alleen het perspectief van de bibliotheek naar voren, maar ook dat van de gemeente als regisseur van *Tel mee met Taal*. Op basis van deze voorbeelden en een voorgestelde aanpak heeft Kunst van Lezen aan deze adviseurs opdracht gegeven om twee lokale en twee provinciale pilottrajecten (samen met de programmacoördinator van Kunst van Lezen) te begeleiden om zodoende een duurzame verbinding tussen preventie en curatie (bijvoorbeeld tussen Taalhuis en programma's voor kinderen, gericht op laagtaalvaardige gezinnen) tot stand te brengen. In het najaar van 2018 zijn de bevindingen vastgelegd in het rapport *Werken aan een geletterde samenwerking*. De hoofdlijnen van dit rapport zijn verzameld in een bijbehorende oplegger (zie voetnoot 51). In deze oplegger staan adviezen voor de diverse samenwerkingsniveaus:

- **Lokale lijn:** de bibliotheekorganisatie sterker (in)richten op het laagtaalvaardige gezin – o.a. het werken aan bewustwording over de problematiek en de behoeften van de doelgroep, een betere samenwerking tussen team jeugd en team basisvaardigheden, vergroten van vaardigheden en kennis bij het personeel en het organiseren van activiteiten gericht op het laagtaalvaardige gezin;
- **Lokale lijn:** het lokale geletterdheidsnetwerk sterker (in)richten op het laagtaalvaardige gezin – o.a. een sterkere bewustwording en agendering van het laagtaalvaardige gezin bij lokale stakeholders (waaronder de gemeente), betere afstemming tussen lokale samenwerkingspartners om een sluitend aanbod voor laagtaalvaardige gezinnen te creëren;
- **Provinciale/Regionale lijn:** gezinsaanpak regionaal agenderen en basisbibliotheken ondersteunen – o.a. het samenbrengen van regionale/provinciale en lokale partners, het genereren/ontsluiten van een (cijfermatige) onderbouwing van de problematiek, en het verbinden van kennis, ervaring en instrumenten tussen bibliotheken;
- **Landelijke lijn:** op nationaal niveau samenwerken, op regionaal en lokaal niveau ondersteunen – o.a. het agenderen van het onderwerp en het stimuleren/faciliteren van kennisdeling.

Om het advies voor de landelijke lijn (voor wat het ondersteunen van lokaal en regionaal niveau betreft) op te volgen is in november 2018 nog een stimuleringstraject gestart om bibliotheken in de tien andere provincies (de twee lokale trajecten vonden plaats in Noord-Brabant en Utrecht, bij respectievelijk Bibliotheek Helmond-Peel en Bibliotheek Lek & IJssel) aan te moedigen werk te maken van de verbinding preventie-curatie. In een aantal provincies worden strategische bijeenkomsten gereorganiseerd met een of enkele basisbibliotheken (met betrokkenheid van de POI), in o.a. Zeeland en Drenthe gaat het om een

provinciale aanpak met verschillende basisbibliotheken. De voorbereidingen voor deze trajecten zijn begonnen in het najaar van 2018 en in dat jaar hebben ook al verschillende strategische bijeenkomsten met bibliotheken plaatsgevonden. In het eerste kwartaal van 2019 vindt het grootste deel van de bijeenkomsten plaats.

Intentieverklaring Stichting Lezen, de KB en Stichting Lezen & Schrijven

Stichting Lezen & Schrijven en Bibliotheek & Basisvaardigheden van de KB (afdeling Bibliotheekstelsel) zijn belangrijke partners bij de gezinsaanpak met betrekking tot het verbinden van preventie en curatie. Op landelijk niveau hebben de Koninklijke Bibliotheek, Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven in juni 2016 een intentieverklaring getekend om gezamenlijk richting te geven aan de uitvoering van Tel mee met Taal om laaggeletterdheid te voorkomen en te bestrijden. In 2017 en 2018 zijn werkgroepen aan de slag gegaan om op diverse thema's de samenwerking gestalte te geven. De thema's zijn: kwaliteit (zie ook certificering), deskundigheid, gezinsaanpak en materialen. Daarnaast zijn er werkgroepen rond afstemming onderzoek en communicatie. Een van de zichtbare opgeleverde instrumenten is de frontoffice training voor bibliotheekmedewerkers rond de preventie en curatie van laaggeletterdheid en (digitale) basisvaardigheden. Deze blended learning training bestaat uit zes modules (2 preventief en 4 curatief) die begin 2019 bij drie pilotbibliotheken wordt uitgevoerd op kosten van de KB en Kunst van Lezen. In de loop van 2019 wordt de training voor de andere bibliotheken opengesteld.

Masterclass verbinding preventie curatie voor middenkader

Onder leiding van Petra Doelen (Lost Lemon) zijn 5 masterclasses eind 2018 door heel Nederland gehouden. Met een bereik van 186 medewerkers uit het educatieve en sociale domein staat de gezinsaanpak laagtaalvaardige gezinnen bij een groot aantal bibliotheken op de agenda. Intern samenwerken aan geletterdheid vanuit preventie en curatie om zo elkaar te versterken en gebruik te maken van elkaars expertise en netwerk is met deze masterclass duidelijk gestimuleerd.

Certificering educatieve dienstverlening CBCT⁵¹

In 2018 is SCOB (Stichting Certificering Openbare Bibliotheken) omgedoopt tot Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT). Het nieuwe kader voor de certificering voor de komende jaren is vastgesteld. Onderdeel van dit certificeringstraject is een certificering voor educatieve dienstverlening vanuit bibliotheken. Met een certificeringstraject op dit terrein wordt tegemoet gekomen aan het vaststellen van een basisniveau waaraan een goede educatieve dienstverlening voor zowel de ve-leeftijd als het basisonderwijs zou moeten voldoen. In een later stadium zal ook het voortgezet onderwijs meegenomen worden. Eind 2018 is Bibliotheek Hengelo als eerste voor wat betreft de educatieve dienstverlening met succes gecertificeerd. In 2021 zullen alle Nederlandse bibliotheken met educatieve dienstverlening zijn getoetst.

2.9 Andere indicatoren Actielijn 3

Naast bovenstaande indicatoren zijn nog de indicatoren 3.10 en 3.11 benoemd. Indicator 3.10 is als volgt omschreven:

- A. Wat zijn de effecten van het programma KvL op baby's, peuters, leerlingen uit het reguliere basisonderwijs en vmbo op leesvaardigheid?
- B. Wat zijn de effecten van het programma KvL op baby's, peuters, leerlingen uit het reguliere basisonderwijs en vmbo op leesmotivatie?
- C. Wat zijn de effecten van het programma KvL op baby's, peuters, leerlingen uit het reguliere basisonderwijs en vmbo op leesgedrag?

51 - Zie voor toelichting <https://certificeringsorganisatie.nl/> en bijlage 8

Om antwoorden te geven op de indicator 3.10 zijn drie wetenschappelijke studies gestart. Zie ook Feitenrelaas 2017. In verband met de eindevaluatie zullen eind januari 2019 concept eindverslagen beschikbaar zijn:

1. Medio 2016 is in opdracht van Kunst van Lezen een longitudinaal onderzoek naar BoekStart in Nederland (onderdeel is het onderzoek BoekStart op Termijn) gestart. Dit is een vervolgonderzoek op *BoekStart maakt baby's slimmer*⁵², het promotieonderzoek van Heleen van den Berg, waarin aangetoond werd dat BoekStart een positieve ontwikkeling heeft op de taalontwikkeling van baby's. Het onderzoek vindt plaats vanuit de Faculteit Geesteswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam. Het wordt uitgevoerd door Merel de Bondt, en wordt begeleid door prof. dr. Adriana Bus en prof. dr. Roel van Steensel. In bijgaand factsheet⁵³ staan samengevat de bevindingen van het onderzoek. Het rapport zal in januari/februari 2019 verschijnen.
2. In december 2016 en april 2017 zijn in opdracht van het programma Kunst van Lezen twee evaluatieonderzoeken gestart naar de Bibliotheek op school in respectievelijk het basisonderwijs (Onderzoek 1) en het voortgezet onderwijs (Onderzoek 2). Deze onderzoeken sluiten aan bij het promotieonderzoek⁵⁴ van Thijs Nielen. Uit dit onderzoek is gebleken dat Bibliotheek op school een positief effect heeft op de leesvaardigheid van jongens en meisjes. Meisjes zijn door Bibliotheek op school lezen ook nog leuker gaan vinden. Beide onderzoeken, die gezamenlijk worden gepubliceerd, vinden plaats vanuit de Faculteit Geesteswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam. Ze worden uitgevoerd door Lisa van der Sande, MSc en Ilona Wildeman, MSc en worden begeleid door prof. dr. Roel van Steensel en prof. dr. Adriana Bus. In bijgaand factsheet⁵⁵ staan samengevat de bevindingen van beide onderzoeken vermeld.

3.11 a *In hoeverre zijn partners van KvL tevreden over de geboden ondersteuning door KvL (KB en SL)? En 3.11 b In hoeverre zijn partners van KvL tevreden over de samenwerking met KvL?*

Rapport Kwink Groep m.b.t. Zelfevaluatie Kunst van Lezen

In 2018 heeft Kunst van Lezen een zelfevaluatie⁵⁶ laten uitvoeren door de Kwink Groep. Aan de hand van een aantal interviews met betrokkenen bij Kunst van Lezen wordt een overwegend positief beeld geschetst van zowel de ontvangen ondersteuning door Kunst van Lezen als de samenwerking met Kunst van Lezen.

52 - <https://www.lezen.nl/publicaties/boekstart-maakt-babys-slimmer>

53 - Factsheet *Resultaten van een longitudinaal onderzoek naar BoekStart in Nederland*, bijlage 9

54 - <https://www.lezen.nl/publicaties/onwillige-lezers>

55 - Factsheet *Onderzoeken de Bibliotheek op school*, bijlage 10

56 - Zelfevaluerend onderzoek Kunst van Lezen, Kwink Groep (augustus 2018) via:

https://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemid=1574 en bijlage 11

3. Actielijn 4A

De volgende geformuleerde indicatoren kunnen kort als volgt worden toegelicht. Een uitgebreidere toelichting staat later in dit hoofdstuk. De twee onderliggende evaluatierapportages over de uitvoering van de projecten zijn als bijlage toegevoegd.

4.1 In hoeverre is het experiment conform het ingediende plan uitgevoerd en zijn de doelstellingen van het experiment behaald?

Zie de bijlagen met enerzijds acht van de negen geëvalueerde projecten⁵⁷ en de aparte samenvatting⁵⁸ (eindrapportage volgt eind januari 2019) van het project de Boekstartcoach.

4.2 a Welk type projecten zijn kansrijk of veelbelovend ter bestrijding of voorkomen van laaggeletterdheid?

Voorals projecten die verband houden met een gezinsgerichte aanpak waarbij de nadruk ligt op het belang van voorlezen aan jonge kinderen en regelmatig bibliotheekbezoek. De meeste projecten in het kader van 4A zijn hierop gericht. Met name de BoekStartcoach is een inmiddels succesvol gebleken aanpak om op het consultatiebureau met (risico)ouders in contact te komen over het belang van (voor)lezen en het voorkomen van laaggeletterdheid.

4.2 b Welk type projecten zijn kansrijk of veelbelovend ter bevordering van lezen? Zie 4.2 a

4.3 Hoeveel laagtaalvaardige gezinnen zijn er via de pilot KVL bereikt?

Dat is eigenlijk niet na te gaan. Naar schatting hebben in 2018 via de BoekStartcoach tegen de 50.000 gesprekken met ouders over lezen plaatsgevonden. Een deel van deze ouders is laagtaalvaardig, maar welk percentage dat is, is lastig aan te geven. Vrijwilligers van de VoorleesExpress zijn jaarlijks in ruim 4.000 gezinnen aanwezig.

4.4 Wat is het effect van deze pilot?

De effecten zijn de laatste paar jaar wetenschappelijk getoetst bij de VoorleesExpress. Zie daarvoor het factsheet en de rapportage van Roel van Steensel (noot 62). De andere projecten zijn wel inhoudelijk geëvalueerd maar niet wetenschappelijk getoetst. Dat zou in veel gevallen ook te prematuur zijn. Wel zijn de algemene programma's BoekStart en de Bibliotheek op school voor de tweede maal geëvalueerd (zie 2.9). De daar gevonden effecten zijn ook geldig in enkele pilotprojecten zoals de BoekStartcoach.

3.1 Inleiding

Kunst van Lezen wil, via BoekStart en de Bibliotheek op school, meer laagtaalvaardige ouders bereiken. Stichting Lezen heeft daar, samen met de KB en Stichting Lezen & Schrijven opdracht voor gekregen vanuit Tel mee met Taal actielijn 4A.

Met name vanuit deze lijn werken de organisaties aan leesbevordering in het gezin vanaf de geboorte. Dat gebeurt door op landelijk niveau pilotprojecten te ontwikkelen die aansluiten bij de wijd verspreide programma's BoekStart en de Bibliotheek op school. Deze algemene programma's lopen bij 85% van de

57 - Rapport *Evaluatie actielijn 4a Tel mee met Taal, Laagtaalvaardige ouders bereiken* (8 projecten). Deze evaluatie is uitgevoerd in de vroege zomer van 2018.

Zie: https://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemId=1574 en bijlage 12

58 - Eerste evaluatie BoekStartcoach, Samenvatting, bijlage 13

basisbibliotheken in Nederland. Met deze massa is het relatief eenvoudig om projecten die specifiek gericht zijn op laagtaalvaardige gezinnen te ontwikkelen en vervolgens te koppelen aan de reguliere programma's. Uitgangspunt daarbij is dat laagtaalvaardige ouders vertrouwd raken met voorlezen aan hun kinderen (preventie) en tegelijkertijd voorgelicht worden over mogelijkheden om hun eigen taalvaardigheid te verbeteren (curatie). Het is namelijk belangrijk dat er bewustwording gecreëerd wordt om laagtaalvaardige ouders te activeren tot lezen en voorlezen binnen gezinsverband, om thuis via ouderprogramma's een positief educatief klimaat voor hun kinderen te creëren en hen uit te dagen zelf een taal cursus te volgen om hun taalvaardigheid te verbeteren.

Medewerkers van Stichting Lezen & Schrijven zijn nauwer dan voorheen verbonden aan medewerkers van Stichting Lezen die de projectleiding hebben over BoekStart en de Bibliotheek op school. Focus ligt enerzijds op verbinden preventie-curatie waarbij de BoekStartcoach een belangrijke rol speelt en anderzijds op ouderbetrokkenheid van laagtaalvaardige ouders via met name de VoorleesExpress en Taal voor Thuis.

Actielijn 4a betreft een aantal projectmatige experimenten, gericht op het beter bereiken van laagtaalvaardige ouders door middel van inzet van BoekStart en de Bibliotheek op school (onderbouw), waar mogelijk gekoppeld aan andere leesbevorderingsprogramma's en ouderprogramma's. Omdat laaggeletterde ouders, wanneer de kinderen jong zijn, ontvankelijk zijn om aan de slag te gaan met taal (bijvoorbeeld omdat ze hun kinderen willen voorlezen), ligt de focus op het bereiken van ouders van jonge kinderen via JGZ, Kraamzorg en Kinderopvang. Voor wat betreft de uitvoering van experimenten bij deze instellingen is de betrokkenheid van de Bibliotheek vanuit de geformuleerde uitgangspunten van Kunst van Lezen gewenst. Toch ligt dit minder voor de hand dan bij Actielijn 3. Een verschil tussen Actielijn 3 en 4a ligt namelijk in het feit dat Bibliotheken bij Actielijn 3 de initiator zijn om de aanpak in te voeren, te bestendigen en te verduurzamen. Omdat de Bibliotheek voor laaggeletterde ouders niet de meest logische plek is om naartoe te gaan wordt naar andere vindplaatsen gezocht in het kader van 4A. Een belangrijke partij daarbij is het consultatiebureau. Wel worden Bibliotheken bij 4A als belangrijke partij gezien die door anderen gevraagd wordt te ondersteunen bij het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid. Bijvoorbeeld door het inzetten van de BoekStartcoach vanuit de Bibliotheek op het consultatiebureau. Ook de toegenomen aandacht van Bibliotheken en gemeenten voor basisvaardigheden van volwassenen (curatieve aanpak, met name ook om digitale vaardigheden te verbeteren) is belangrijk om te wijzen op het belang van preventie van laaggeletterdheid in gezinsverband. In die zin snijdt het mes aan twee kanten dankzij Tel mee met Taal.

3.2 Organisatie 4A

Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven hebben besloten m.b.t. Actielijn 4A de krachten te bundelen. Een medewerker van Stichting Lezen & Schrijven is vanaf 2017 ongeveer een dag per week gedetacheerd bij Stichting Lezen om, samen met de projectleider BoekStart, de aanpak voor experimenten te ontwikkelen en het piloten daarvan te begeleiden. Afgelopen jaar is dit preventieve programma ook explicieter gekoppeld aan het programma Bibliotheek & Basisvaardigheden dat de KB aanstuurt. Op 17 mei 2018 is bijvoorbeeld een gezamenlijke kennisdag gehouden over verbinding preventie en curatie in gezinsverband⁵⁹.

3.3 Onderzoek als basis voor beleid

Stichting Lezen heeft in opdracht van Kunst van Lezen twee rapporten opgesteld over onderwerpen die zowel relevant zijn voor het beleid en de praktijk van de Kunst van Lezen programma's als voor het brede terrein van leesbevordering en taalstimulering. De rapporten zijn gebaseerd op wetenschappelijke bevindingen. Het betreft: *Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur* en *Als lezen niet vanzelf gaat*. Deze rapporten zijn opnieuw als bijlagen toegevoegd aan dit feitenrelaas.

Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur

Het rapport *Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur* geeft zicht op de mogelijkheden van leesbevordering in zogenaamde laagtaalvaardige of laaggeletterde gezinnen. Het rapport is opgebouwd uit vier deelrapportages⁶⁰. Het eerste deel (Stichting Lezen) geeft een toelichting op het belang van leesstimulering thuis, met name in taalarme gezinnen. Onder meer wordt er cijfermatige informatie gegeven over de (zeer diverse) groep laaggeletterden en worden de consequentie van laaggeletterdheid voor het leesklimaat thuis en het verband tussen opleidingsniveau en woordenschatontwikkeling (de basis voor tekstbegrip) van kinderen belicht. Het tweede deel van de hand van Natascha Notten van de Radboud Universiteit, beschrijft een exploratief onderzoek naar de relatie tussen opleidingsniveau, thuistaal, leesopvoeding en schoolprestaties. In deel drie worden de mogelijke succesfactoren van binnen- en buitenlandse interventies ter verhoging van Family literacy beschreven door Suzanne Wevers en Roel van Steensel van de Vrije Universiteit in Amsterdam. In deel vier (Sardes) volgt een inventarisatie van het programma-aanbod in Nederland gericht op leesbevordering voor laagopgeleide/laaggeletterde ouders.

Informatie uit alle deelrapportages wordt gebruikt voor het doen van aanbevelingen betrekking tot (potentieel) effectieve thuis-interventies op het gebied van lezen en Family literacy.

Als lezen niet vanzelf gaat

In het rapport *Als lezen niet vanzelf gaat*⁶¹ beschrijft Femke Scheltinga (ITTA) een scala aan leesproblemen bij kinderen in het regulier en speciaal (basis-) onderwijs en de implicaties daarvan voor de inrichting van het onderwijs. Het gaat hierbij om leerlingen die te kampen hebben met leesproblemen die (deels) zijn aangeboren (zoals dyslexie) of die voortkomen uit een aangeboren stoornis, zoals een taalontwikkelingsstoornis, ADHD of autisme. In het rapport komen onder meer de wenselijke begeleiding en de effectieve interventies ten behoeve van deze leerlingen aan bod. De vraag hoe binnen het regulier basisonderwijs rekening kan worden gehouden met diverse leesproblemen zodat kinderen gemotiveerd blijven om te lezen, staat daarbij centraal.

Naast deze rapporten heeft Kunst van Lezen de Erasmus Universiteit opdracht gegeven wetenschappelijk onderzoek te doen naar Effecten van de VoorleesExpress⁶². Tenslotte wijst Kunst van Lezen nog op het rapport *De eerste 30 miljoen woordjes, taalstimulering in Leiden voor kinderen van 0 tot 2 jaar* (Feitenrelaas juni 2017, bijlage 22). Dit onderzoek is niet uitgevoerd in het kader van Kunst van Lezen. Toch geeft het een goed beeld van taalinput van (laagtaalvaardige) ouders naar baby's, reden om deze notitie als achtergrondinformatie op te nemen.

60 - Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur, over het hoe en waarom van het betrekken van laagopgeleide en laaggeletterde ouders bij de leesopvoeding thuis (Stichting Lezen):

<https://www.lezen.nl/nl/publicaties/leesbevordering-in-gezinnen-met-weinig-leescultuur>

61 - Als lezen niet vanzelf gaat, ITTA (Femke Scheltinga):

<https://www.lezen.nl/sites/default/files/als%20lezen%20niet%20vanzelf%20gaat.pdf>

62 - Definitieve rapportage onderzoek VoorleesExpress, bijlage 14

3.4 Werkwijze nader toegelicht

Bij programma's die Kunst van Lezen sinds 2008 heeft opgezet wordt altijd een zelfde lijn gevolgd die de volgende stadia kent:

1. inventarisatie van het programma-aanbod (zie noot 60)
2. analyseren hoe de aanpak moet worden ingericht
3. de aanpak ontwikkelen en vaststellen
4. de ontwikkelde aanpak op kleine schaal piloten
5. na bijstelling op grotere schaal piloten via stimuleringssubsidie
6. de aanpak monitoren, (wetenschappelijk) onderzoek entameren naar effecten
7. de aanpak uitrollen bij zoveel mogelijk bibliotheken op zoveel mogelijk locaties, stimulering van goede voorbeelden in nieuwe gemeenten wordt voortgezet

Bij 4A wordt deze lijn ook gevolgd, met dien verstande dat het om experimenten gaat die zoveel mogelijk ingepast worden in de bestaande infrastructuur van BoekStart en de Bibliotheek op school (via Bibliotheken) en aansluiten bij curatieve activiteiten die ontplooid worden in het kader van een taalhuis (bij voorkeur geschraagd door een taalakkoord).

Voorlezen aan jonge kinderen: hoe doe je dat?⁶³

Je kunt niet vroeg genoeg beginnen met voorlezen. Ook baby's en dreumesen kunnen enorm genieten van een momentje samen met een boek. Maar in de praktijk is het vaak niet zo gemakkelijk als het lijkt. Waarom zou je een boek voorlezen aan je zoontje van drie maanden als hij verhalen nog helemaal niet snapt? Hoe hou je de aandacht van je dreumes erbij als hij steeds wegkruipt of wegloopt? En hoe zorg je ervoor dat je baby ook mee kan doen als je je oudere kind voorleest? In deze filmfragmenten zie je ouders voorlezen aan hun jonge kinderen: niet zoals het eigenlijk zou moeten, maar gewoon zoals het vaak gaat. De kijkvragen erbij laten je goed letten op wat er gebeurt tijdens de filmpjes en laten je nadenken over voorlezen aan jonge kinderen, zodat je meer inspiratie opdoet voor nog meer fijne voorleesmomenten. Mensen vanuit de Bibliotheek kunnen de filmpjes laten zien tijdens ouderavonden of bijvoorbeeld in het kader van de training interactief voorlezen aan Voorleescoördinatoren (pedagogisch medewerkers). Daarbij kan ingezoomd worden op voorlezen door laagtaalvaardige ouders.

3.5 Concrete projecten 4A in 2016 tot en met 2018

In 2017 werden in 2016 voorbereide aanpakken om laaggeletterde gezinnen beter te bereiken met de educatieve programma's ontwikkeld en gepilot. Onder andere de BoekStartcoach op consultatiebureaus en Scoor een Boek zijn landelijk overdraagbaar gemaakt. Binnen het reguliere onderzoek en monitoring wordt, waar mogelijk, nader ingezoomd op de specifieke doelgroep van taalarme gezinnen. Professionals worden getraind. Aan collecties voor de doelgroep wordt aandacht besteed. Er wordt nagegaan of het BoekStartkoffertje aan deze doelgroep via een andere weg moet worden aangeboden en of de inhoud aansluit bij de wensen van de doelgroep (zie Onderzoek BoekStartkoffertje, bijlage 6 Feitenrelaas juni 2017). Bij deze doelgroep wordt ook teruggegrepen op materialen BoekenPret (als onderdeel van BoekStart) die speciaal voor de doelgroep zijn ontwikkeld. Vanaf 2017 is een aantal concrete experimentele projecten (grotendeels in nauwe samenwerking met de bibliotheeksector) van start gegaan en gepilot binnen de JGZ, kraamzorg, kinderopvang en onderwijs.

In het Feitenrelaas Kunst van Lezen van juni 2017 zijn de onderstaande negen projecten beschreven. In dit Feitenrelaas wordt toegelicht hoe de projecten zijn uitgevoerd en wat de bevindingen zijn. Ook worden aanbevelingen gedaan. De projecten zijn geëvalueerd door Oberon (8 projecten) en Qrius (de Boekstartcoach). Zie bijlagen 12 en 13.

Aanpak evaluatie Oberon

Oberon heeft in het evaluatierapport de volgende twee punten belicht:

- A. Er is inzicht gegeven in het verloop van de projecten;
- B. Er is geïnventariseerd of de projecten kansrijk zijn om verder te ontwikkelen.

Deze doelstellingen zijn in overleg met Kunst van Lezen vertaald in de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoe verloopt het project?
2. Wat zijn succesfactoren en knelpunten?
3. Wat zijn de beoogde doelen en zijn ze behaald?
4. Welke mogelijkheden zijn er om de projecten door te ontwikkelen en landelijk uit te zetten?

Projecten direct met Bibliotheken

1. De BoekStartcoach (Bibliotheek Rivierenland) landelijk overdraagbaar maken.

De BoekStartcoach is een opgeleide (voor)leesconsulent van de Bibliotheek die met name tijd uittrekt om laaggeletterde ouders op het consultatiebureau te informeren over het belang van (voor)lezen en het bezoeken van de Bibliotheek stimuleren. De jeugdarts en jeugdverpleegkundige heeft niet altijd de tijd om tijdens het contactmoment met de ouder uitgebreid te praten over voorlezen. Zij kunnen dan naar de BoekStartcoach in de wachtruimte verwijzen. De BoekStartcoach ondersteunt de jeugdarts en jeugdverpleegkundige door met ouders uitgebreid in gesprek te gaan, een luisterend oor te bieden en gerichte voorleesondersteuning te bieden en te wijzen op de Bibliotheek en het BoekStartkoffertje. Met de BoekStartcoach willen we het BoekStartbereik onder laagtaalvaardige ouders verhogen. In mei 2017 is de handleiding⁶⁴ verschenen. Eind 2018 zijn er BoekStartcoaches vanuit 56 basisbibliotheken (38,1% van totaal van 147 basisbibliotheken) op 78 consultatiebureaus aanwezig.

>> Evaluatie 2018: zie samenvatting van Qrius (bijlage 13). Het definitieve rapport zal eind januari 2019 beschikbaar komen.

2. BoekStart-BoekenPret

Het programma BoekenPret is ondergebracht bij BoekStart. Met BoekenPret heeft BoekStart een intensieve aanpak in huis om de doelgroep laagtaalvaardige ouders te ondersteunen en begeleiden in het opbouwen van voorleesroutines. Hier is mede door Tel mee met Taal meer vraag naar van Bibliotheken. BoekStart/BoekenPret is recent door de Erkenningscommissie Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) beoordeeld als goed onderbouwd⁶⁵.

>> Evaluatie zomer 2018: zie rapport Oberon (via voetnoot 59) pagina 7-11.

64 - Handleiding Boekstartcoach via: https://www.boekstartpro.nl/dam/bestanden/expertise/boekstartcoach_mei2017.pdf

65 - <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/BoekStartBoekenPret>

3. **Overdrachtsmodel inpassen VoorleesExpress binnen de regionale en lokale bibliotheekinfrastructuur BoekStart en de Bibliotheek op school.**

Het streven is dat de VoorleesExpress onderdeel uitmaakt van het dienstenaanbod van de Bibliotheken. Om dit te bewerkstelligen is in opdracht van Kunst van Lezen een landelijk overdrachtsmodel door Rijnbrink opgeleverd. Rijnbrink heeft VoorleesExpress in Overijssel en Gelderland succesvol via vrijwel alle basisbibliotheken geïmplementeerd. Het model bevat een uitgebreid rekenmodel (ontwikkeld met geld van Kunst van Lezen) waarmee de exploitatie inzichtelijk gemaakt wordt. Rijnbrink heeft verder een train-de-trainer gegeven aan de POI's. Het doel van de train-de-trainer is om de POI toe te rusten de eigen projectleiders VoorleesExpress te scholen en te ondersteunen. Dat betekent dat (veelal) de medewerker educatie bij de lokale Bibliotheek de projectleiding op zich neemt.

>> Evaluatie 2018: zie rapport Oberon, pagina 12-17

4. **Het project Scoor een Boek! landelijk overdraagbaar maken.**

Om ouders ook op andere manieren bij lezen te betrekken door lezen via de lokale sportnetwerken onder de aandacht te brengen, is gekozen om het project Scoor een Boek landelijk overdraagbaar te maken. Dit in Groningen succesvol draaiende project om kinderen uit groep 6 van de basisschool uit te dagen te lezen en te sporten is een goed voorbeeld dat in de fangebieden van de 18 eredivisieclubs en 20 eerstedivisieclubs uitgerold kan worden via basisbibliotheken. In 2017 en 2018 zijn al andere bibliotheken en voetbalclubs aangehaakt, in 2019 wordt verder uitgebreid. Kunst van Lezen ondersteunt met name de zogenaamde thuiseditie waarbij mensen in een achterstandsituatie via de kinderen bereikt worden met dit project. Sinds najaar 2016 is Eredivisie CV ikv Maatschappelijk Ondernemen betrokken bij Scoor een Boek. Het project is onderdeel van de ondertekende Pledge in het kader van het programma Alles is gezondheid van VWS.

Scoor een Boek! bestaat uit een klasgerichte en een gezinsgerichte aanpak, en centrumgerichte activiteiten. De activiteiten vinden in de klas, thuis, in de bibliotheek en op het sportveld plaats. Het programma richt zich primair op alle scholen, niet specifiek op scholen met taalzwakke leerlingen en/of laagtaalvaardige ouders, hoewel daar wel voor gekozen kan worden door in bepaalde delen van de stad de aanpak te concentreren. Met de thuiseditie binnen de gezinsgerichte aanpak, wordt wel de focus gelegd op lezen in laagtaalvaardige gezinnen. Kinderen tellen ook wat er thuis wordt 'gescoord'; zowel wat zij thuis zelf lezen als wat hun ouders en andere gezinsleden lezen telt mee. Daarnaast stimuleert de thuiseditie kinderen en hun ouders om de bibliotheek te bezoeken.

De editie 2018 werd uitgevoerd in vijf provincies met zes voetbalclubs: FC Groningen, Heracles Almelo, NEC, Go Ahead Eagles, Willem II en AZ. Er deden 256 scholen mee met 438 groepen 5 en 6. Er werden door 9.772 leerlingen in totaal 60.368 boeken gelezen.

De POI's Biblionet Groningen en Rijnbrink hebben in 2018 een landelijk te gebruiken model voor het onderwijs en de thuiseditie ontwikkeld in opdracht en samenwerking met Kunst van Lezen. Deze documenten zijn terug te vinden in de toolkit van debibliotheekopschool.nl⁶⁶.

>> Evaluatie 2018: zie rapport Oberon, pagina 18-23

66 - Zie: <https://pro.debibliotheekopschool.nl/toolkit/scoor-een-boek-.html> en <https://pro.debibliotheekopschool.nl/nieuwsberichten/nieuws/scoor-een-boek--landelijk-beschikbaar.html>

Projecten zonder of indirect met Bibliotheken

5. **Hoor je mij? BoekStart in de prenatale fase.** Probiblio, Bibliotheek Leiden en Stichting Lezen hebben een workshop ontwikkeld voor zwangere vrouwen en hun partners over het belang van voorlezen en liedjes zingen voor hun kind in de prenatale fase en daarna. Er is specifieke aandacht voor het bereiken van laagtaalvaardige ouders (vooral migrantenouders). Van de materialen en het verslag is door Kunst van Lezen een Handleiding gemaakt⁶⁷.

>> Evaluatie 2018: zie rapport Oberon, pagina 24 -27

6. **E-learning Taalstimulering door voorlezen voor JGZ-professionals**

In 2018 is de e-learningmodule *Taalstimulering door voorlezen voor JGZ-professionals* binnen de JGZ-academie beschikbaar gekomen. Het is een (digitale) scholing voor jeugdartsen en verpleegkundigen die leidt tot meer kennis bij deze JGZ-professionals over de leesontwikkeling van jonge kinderen, zodat zij ouders beter kunnen voorlichten over voorlezen en het belang daarvan. Tijdens de training worden bijvoorbeeld fragmenten van de BoekStart-filmpjes (gemaakt in het kader van Voorlezen aan jonge kinderen; hoe doe je dat?) ingezet met voorbeelden van voorlezen door ouders. Er is specifieke aandacht voor het belang van (voor)lezen binnen laaggeletterde gezinnen. De e-learning module is beschikbaar binnen de JGZ-academie, wordt geaccrediteerd voor jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen en is i.s.m. het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid tot stand gekomen. Zie voor meer info: <https://www.vakbladvroeg.nl/e-learning-over-taalstimulering-door-voorlezen-voor-jgz-professionals/>

>> Evaluatie 2018: zie rapport Oberon, pagina 28-31

7. **BoekStart in de Kraamzorg**

Het doel van het project 'BoekStart in de kraamzorg' is het vroeg in beeld krijgen van laagtaalvaardige gezinnen, zodat ouders al vanaf de geboorte van hun kind de juiste voorlichting en begeleiding krijgen op het gebied van taalstimulering en voorlezen. Daarbij is de kraamverzorgende degene die uitleg geeft over taal en lezen. Kraamzorgorganisatie De Kraamvogel en de Bibliotheek Kennemerwaard hebben BoekStart in de Kraamzorg uitgewerkt. Belangrijke ingrediënten zijn: het scholen van kraamverzorgenden, het aanwijzen van vaste momenten waarop (toekomstige) met name laagtaalvaardige ouders worden geïnformeerd over BoekStart (voor en na de bevalling).

>> Evaluatie 2018: zie rapport Oberon, pagina 32-35

8. **BoekStart in de opvoedcursus Peuter in Zicht.**

De cursus Peuter in Zicht is een preventieve opvoedcursus voor ouders van peuters in de leeftijd van anderhalf tot drie jaar. In het kader van actielijn 4a van Kunst van Lezen is de cursus door de Stichting Preventief op Maat geactualiseerd en zijn de onderwerpen taalstimulering en voorlezen aan de cursus toegevoegd.

>> Evaluatie 2018: zie rapport Oberon, pagina 36-40

9. Module Taal voor Thuis (TvT) voor BoekStartkinderen 0-2 jaar en aansluiting van TvT bij BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek op school

1. BoekStart

Voor ouders met kinderen van 2-12 is er al aanbod om te werken aan de eigen basisvaardigheden en de taalstimulering van de kinderen thuis; zij kunnen bijvoorbeeld met Taal voor Thuis (TvT) van Stichting Lezen & Schrijven aan de slag. Voor laagtaalvaardige ouders van baby's is er minder, terwijl zij juist het BoekStartkoffertje kunnen halen in de bibliotheek. In het kader van dit project is de module Taal voor Thuis en Boekstart ontwikkeld. De module bestaat uit drie bijeenkomsten voor ouders van kinderen van 0-2 jaar. De pilotbijeenkomsten zijn door Bibliotheek Eindhoven, Waalwijk, Drachten en Vianen gehouden in 2018⁶⁸.

>> Evaluatie 2018: zie rapport Oberon, pagina 41-43

2. De Bibliotheek op school primair onderwijs

Voor laagtaalvaardige ouders op scholen die meedoen aan de aanpak de Bibliotheek op school is het niet vanzelfsprekend dat ze thuis kunnen doorgaan op wat de kinderen op school hebben geleerd en wat er op school wordt gedaan met boeken. Terwijl een talige thuisomgeving het effect van de activiteiten op school kan verhogen en belangrijk is voor de (taal)ontwikkeling van het kind. In het kader van Taal voor Thuis binnen de Bibliotheek op school worden laagtaalvaardige ouders op scholen met de Bibliotheek op school bereikt om hen activiteiten of instrumenten te bieden waardoor ze meer betrokken raken bij de lees- en taalactiviteiten van hun kind. En waardoor ze zich ook bewust worden van hun eigen basisvaardigheden en de mogelijkheden voor verdere ontwikkeling ervan. In de pilotfase is deze Taal voor Thuis module gekoppeld aan het programma-aanbod van het Kinderlab van Bibliotheek aan den IJssel (Capelle aan den IJssel) dat gehuisvest is in het gebouw waar ook de Sjalomschool is gevestigd.

>> Evaluatie 2018: zie rapport Oberon, pagina 43-45

Conclusies evaluatie 8 projecten 4A

Op pagina 46 tot en met 48 van het rapport van Oberon worden conclusies getrokken over de acht geëvalueerde projecten in 4A. Hieronder de tabel over de voortgang die op pagina 46 van het rapport staat. Wanneer we de Boekstartcoach toevoegen aan deze tabel ontstaat het volgende beeld over de voortgang.

Overzicht actielijn 4a (zomer 2018)	
1. BoekStart-BoekenPret	++
2. VoorleesExpress	+++
3. Thuiseditie Scoor een Boek!	++
4. Hoor je mij?	++
5. E-learning JGZ	+++
6. BoekStart in de kraamzorg	++
7. Peuter in Zicht	++
8. Taal voor Thuis	++
Najaar 2018 - 9. de BoekStartcoach	+++

+ = de inhoud ligt er
++ = de inhoud ligt er en is in de praktijk uitgeprobeerd
+++ = de inhoud ligt er, is in de praktijk uitgeprobeerd en het project is klaar voor landelijke uitrol

Oberon concludeert in algemene zin:

Al met al stellen we vast dat er hard is gewerkt om van de projecten een succes te maken. Dat is niet in alle gevallen gelukt. Soms viel de opkomst van deelnemers tegen of waren er praktische omstandigheden die zorgden voor een kink in de kabel. Juist van deze ervaringen valt veel te leren. Tegelijkertijd zijn er ook belangrijke successen geboekt. In de meeste gevallen kleinschalig, maar dat was ook de opzet van deze actielijn 4a. Maar de projectbeschrijvingen laten zien dat het - in drie jaar tijd - is gelukt om verschillende structuren neer te zetten die het mogelijk maken de doelgroepgezinnen te bereiken.

3.6 Ouderbetrokkenheid van laagtaalvaardige ouders binnen de Bibliotheek op school vmbo

Het ontwikkelen van de ouderbetrokkenheid van laagtaalvaardige ouders van kinderen op het vmbo staat in de kinderschoenen. De komende jaren zal er wel meer aandacht voor komen omdat een behoorlijk percentage van deze kinderen laaggeletterd is. Een tijdje geleden heeft Stichting Lezen & Schrijven een literatuurverkenning uitgezet over onderzoeken naar ouderbetrokkenheid van laaggeletterde ouders op het vmbo. Deze literatuurverkenning is niet bedoeld voor publicatie, maar om inzicht te geven in de feiten rondom dit thema en ideeën te genereren voor nieuwe onderzoeken binnen het thema. Stichting Lezen heeft samen met de KB in het kader van Kunst van Lezen de aanpak de Bibliotheek op school vmbo ontwikkeld en gestimuleerd. Eind 2018 jaar doen rond de 168 vmbo-scholen mee met de aanpak. Er is wetenschappelijk onderzoek naar de effecten op leesmotivatie en leesvaardigheid van leerlingen die op vmbo-scholen zitten waar de Bibliotheek op school is opgezet. In 2019 zal Stichting Lezen met haar partners Stichting Lezen & Schrijven en de KB nagaan wat voor mogelijkheden er zijn om te komen tot een gezinsaanpak voor vmbo rond leesbevordering en taalontwikkeling.

